

12-83

Eesti NSV Haridusministeerium

**Informatiivset materjali Eesti NSV
õpetajale 1968. aasta kongressi
delegaatidele**

Tallinn 1968

A

Eesti NSV Haridusministeerium

INFORMATIIVSET MATERJALI EESTI NSV
 ÕPETAJATE 1968. AASTA KONGRESSI
 DELEGAATIDELE

ARHIIVKOGU

TARTU ÜLIKOOI
 RAAMATUKOGU

TRU PEDAGOGGIKA JA
 METOODIKA KATEEDRI
 RAAMATUKOGU
 NR.

Tallinn 1968

Tähistades hiljaaegu Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50-ndat aastapäeva, tegi nõukogude rahvas kokkuvõtteid oma töö-, võitlus- ja saavutusterohkest poolesajandilisest teest. Nõukogudema tegi selle aja jooksul läbi hiiglasliku poliitilise, majandusliku ja kultuurilise arengu protsessi, mis on jõudnud nüüd erutavasse ajajärku - kommunismi laiahaardelise ülesehitamise ajajärku.

Uued ülesanded kommunismi ehitava nõukogude rahva ees, mis leidsid kehastuse Kommunistliku Partei XXII kongressil vastuvõetud uues partei programmis, Partei XXIII kongressi otsustes ja teistes suundaandvates parteidokumentides, hõlmavad ka rahvahariduse valdkonda.

Meie maa haridustöötajate ees seisab ülesanne a) laiendada üldhariduse ulatust ja hõlmavust - üle minna kõigi koolieelsete laste üldisele keskharidusele ja kindlustada kogu juba töötava noorsoo vähemalt 8-klassiline haridus, b) täiustada ja kaasajastada üldhariduse sisu ning tugevdada selle kasvatuslikku, kommunistlikku ühiskonnaliiget ja isiksust kujundavat mõju.

Selle vastastikku seotud kaksikülesande sisu konkretiseeris NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 10. novembri 1966.a. määrus. "Üldharidusliku keskkooli töö edasise parandamise abinõudest", mille elluviimine on praegusel ajal kõigi rahvahariduse alal töötajate tähelepanu keskpunktis. Need on keskpunktis ka Eesti NSV õpetajate 1968. aasta kongressi arutlustes.

Käesolev informatiivne materjal puudutab mõningaid selle ülesande külgi ja esitab mõningaid vabariigi hariduselu iseloomustavaid andmeid. Informatsioon ei taotle kaugeltki kõigi probleemide hõlmamist ja nende ammendavat analüüsi - see jääb ikkagi kongressi ettekannete ja sõnavõtte ülesandeks.

Üldhariduse massilisus

Kongressidevahelist perioodi iseloomustab üldhariduslike koolide õpilaste arvu pidev kasv.

Üldhariduslike päevaste koolide õpilased (tuhandetes)

Koolitüüp	1960/61. õ.-a.				1967/68. õ.-a.			
	1.-7.kl.	8.kl.	9.-11.kl.	1.-11.kl.	1.-7.kl.	8.kl.	9.-11.kl.	1.-11.kl.
Alg-, 8-klassilised ja keskkoolid	138,9	97	147	163,3	147,4	17,7	19,7	184,8
Eriinternaatkoolid ja abikoolid ning -klassid jm.	0,94	0,1	0,1	1,14	2,1	0,32	0,13	2,55
Kokku Eesti NSV HM süsteemi päevastes üldhariduslikes koolides	139,84	98	148	164,44	149,5	18,02	19,83	187,35

Kooliealiste laste üldarvu kasvu kõrval peegeldab õpilaste üldarvu kasv ühtlasi koolide ja haridusorganite suuremat hoolt laste koolisuunamisel ja vajalike materiaalsete tingimuste loomisel kõigi kooliealiste laste õppimiseks.

Võib täie kindlusega väita, et nn. materiaalseid põhjusi laste eemalejäämiseks koolist vabariigis ei eksisteeri.

Seda tagab eeskätt lastevanemate reaaltulu pidev kasv, kuid ka riigieelarvest õpilaste majanduslikuks abistamiseks eraldatavate summade suurenemine.

Õpilaste majanduslik abistamine
(tuhandetes rublades)

	1961.a.	1968.a.
Koolikohustuse fond	128,19	193,0
Piima normaliseerimise fond	396,86	871,0
Kokku	525,05	1064,0

Belnimetatud summadele lisanduvad riiklikud kulutused üldhariduslike koolide juures töötavate pikapäevarühmade ülalpidamiseks. 1961. aastal moodustasid need 209300 rubla, 1968. aastal 347400 rubla. Õpilaste arv pikapäevarühmades kasvas 1960/61. õ.-a. 9834-lt 1967/68. õ.-a. 21868-le.

Märgavalt on kergenenud ka õpilaste koolitee. Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastava määruse kohaselt 1958. aastast sõidutatakse maakoolide õpilasi liniautobusside ja asutustele, ettevõtetele ning kolhoosidele kuuluvate transpordivahenditega kooli ja koolist tagasi tasuta, 1965. a. alates ka raudteel. Nimetatud abinõu on ühtlasi märgatavalt kaasa aidanud koolivõrgu ratsionaliseerimisele. Õpilaste tasuta transpordi tõttu on vähenenud ka koolide internaatides elunevate õpilaste arv (1961.a. 20133 õpilast, 1968.a. 13401 õpilast), kusjuures samal ajavahemikul on märksa laiendatud koolide internaatide ruume ja sellega tunduvalt parandatud elamistingimusi internaatides.

8-klassilisele koolikohustusele mindi Eesti NSV-s täielikult üle 1962/63. õppeaastaks. Üleminek 7-klassiliselt üldisele 8-klassilisele koolikohustusele kulges vabariigis sujuvalt. Võib öelda, et koolikohustuse seadust, kui silmas

pidada selle juriidilist aspekti, täidetakse vabariigis rahuldavalt, kuigi en esinenud ka üksikuid kõrvalekaldumisi. Koolikohustuslike laste arvestuse suurem täpsus ja koolidele esitatud nõue rangelt jälgida elukohta muutnud õpilaste edasist kooliastumist, samuti nõue haridusosakondade ja koolide poolt eraldi arvele võtta igapäevast koolikohustust lünklikult täitvad õpilased ning rakendada abinõusid nende õppetööst osavõtu kindlustamiseks on koolikohustuse mittetäitmise faktid muutnud võrdlemisi erandlikeks. Loomulikult ei saa lubatavaks pidada aga mitte ühtki koolikohustuse mittetäitmise juhtu. Kohalikel nõukogudel, koolidel ja haridusorganeil tuleb üldise 8-klassilise koolikohustuse 100-protsendilist täitmist nõuda kõrvalekaldumatu järjekindlusega.

Ent oluline ei ole mitte lihtsalt koolipinki istumapaneke, vaid lõppresultaat - anda igale lapsele üldharidus vähemalt ettenähtud miinimumi ulatuses ja seda ettenähtud, normaalse aja jooksul. Täiesti õigesti on seda nimetama hakatud võitluseks koolikohustuse sisulise täitmise eest.

See ei ole mitte ainult Eesti NSV ja ka mitte ainult praeguse aja probleem.

Kodanlikus Eestis kehtis 6-klassiline koolikohustus, mida kodanlus reklaamis silmapaistva saavutusena hariduse alal. Statistiline kokkuvõtte näitab aga, et 6-klassilise koolikohustuse sisulisest täitmisest oldi võrdlemisi kaugel.

I klassis õppis	VI klassi (koos progümnaasiumi II klassiga) lõpetas	Lõpetanute %
1931/32 - 21911	1936/37 - 12116	55,3
1932/33 - 21442	1937/38 - 12272	57,2
1933/34 - 21101	1938/39 - 12409	58,8

"Eesti Statistika" 1940.a. 5. number (lk. 218) pidi tunnistama: "Vaatomata sellele, et algkoolilõpetanute arv üle riigi on saavutanud 1938/39. õ.-a. kõrgseisu, ulatudes

12409-ni, moodustavad lõpetanud siiski, nagu selgub allpool, ainult 59% I klassi astunute arvust. 40% ümber sisseastunuist ei lõpeta algkooli, lahkub enne kursuse lõpetamist."

Võrreldes kodanliku ajaga on rahvaharidus teinud tohutu hüppe, mida iseloomustab ainuüksi juba koolikohustuse piiri tõstmine kahe klassi võrra ülespoole. Sealjuures on ettenähtud ajaga kohustusliku miinimumhariduse omandanute protsent tunduvalt suurem. Ent ainuüksi tagasisivaade ja võrdlus minevikuga võiks viia ekslikele järeldustele, süvendades petlikku rahulolu.

8-klassilise koolikohustuse sisulise täitmise olukorda tuleb vaadata rahvahariduse alal eesseisvate unte ülesannete seisukohalt, võrreldes sealjuures meie vabariigi tulemusi vastavate näitajatega teistes liiduvabariikides.

I klassis õppis	VIII klassi lõpetas	Lõpetanute %
1957/58 - 20443	1964/65 - 14774	72,3
1958/59 - 20291	1965/66 - 15010	74,0
1959/60 - 20678	1966/67 - 15256	73,8

Tuleb muidugi arvestada, et nimetamisväärne osa õpilastest, kes päevasest 8-klassilisest koolist lahkusid seda lõpetamata, omandasid ja omandavad 8-klassilise haridusmiinimumi õhtu- või kaugõppekoolis, ja et eeltoodud tabelis esitatud arvud ei peegelda seega täielikult olukorda 8-klassilise hariduse omandamisel. Ent peamine hariduse omandamise tee kooliealistele lastele on üldtüüpi päevane üldhariduslik kool ja selle lõpetamine normaalse ajaga - 8 aasta jooksul - on seepärast näitarv, mis sunnib meid oma tööd väga kriitiliselt analüüsima. Partei ja valitsuse poolt seatud ülesanne - minna üle üldisele keskharidusele - ei ole lahendatav, kui 8-klassilise koolikohustuse sisulise täitmise olukord radikaalselt ei parane.

Järkjärguline üleminek üldisele keskharidusele eeldab üldhariduslike keskkoolide üheksandatesse klassidesse vas-

tuvõtu iga-aastast suurenemist, sealjuures mitte ainult absoluutarvudes, vaid ka protsentuaalselt. Ka arvestades tehnikumide ja teiste kesk-eriõppeasutuste suhteliselt suuremat erikaalu Eesti NSV-s (1967.a. 8. klassi lõpetajaist astus neisse õppeasutustesse ca 21%), ei saa praegust 9. klassi vastuvõttu rahuldavaks lugeda. Praegust olukorda ja eelseisvaid ülesandeid peegeldab alljärgnev tabel.

	1962	1967	1970	1975
8. klassi lõpetajaid	10463	15256		
Vastuvõtt päevase keskkooli 9. klassi	7294	8541		
%	68,5	55,9	65	70

Nagu näha, ei vasta 9. klassi astujate arvu kasv sugugi 8-klassilise kooli lõpetajate arvu jõudsale kasvule ning vastav protsent on seetõttu tagasihoidlikult vähenenud.

Niihästi koolikohustuse sisuline täitmine 8-klassilise kooli lõikes kui ka üleminek üldisele keskharidusele on vahetult seotud õppeedukusega. Koolist väljalangemine ilma miinimumharidust omandamata on enamasti põhjustatud halvast õppeedukusest, mis toob kaasa klassikursuse kordamise, ja seda enamasti siis juba rohkem kui ühes klassis, ning ülekasvamise. Seepärast tuleb õppeedukust, ka selle protsentuaalses väljenduses, mille üle sageli on polemiseeritud, pidada vajalikuks näitajaks, mis vaieldamatult signaalseerib ebarahuldavast olukorrast. Vabariigi koolide õppeedukus on püsitud rida aastaid 91 - 92 protsendi vahel ja jääb märgatavalt maha enamiku liiduvabariikide vastavatest näitajatest (1966/67. õppeaastal Ukraina NSV-s 98,7%, Valgevene NSV-s 97,5%, Usbeki NSV-s 97,1%, Läti NSV-s 95,2% jne.). Sealjuures on puuduseks ka rahuldava hinde tugev domineerimine küllalt tagasihoidliku "neljade" ja "viite" arvu kõrval.

Õppeedukus on keerukas ja komplitseeritud küsimuste-kompleks, mis ei luba ühekülgselt vulgariseerivat lähenemist.

Selline ühekülgne oleks "iga hinna eest" 100-protsendilise õppeedukuse loosungi püstitamine, õpetajate ja koolide paremusjärjestusse seadmine õppeedukuse protsentuaalsete näitajate alusel jms. Samavõrd ühekülgne oleks meie vabariigi koolide töötulemusi märkiva suhteliselt madala edukuseprotsendi põhjust näha näiteks väga ränges hindamises, suures nõudlikkuses. Sellist arvamust kummutavad paljude ülevabariigiliste kontrolltööde tulemused, mis paljudel juhtudel viitavad hoopiski madalale nõudlikkusele. Sealjuures on väga iseloomulik teadmiste taseme võrdlemisi suur erinevus üksikute klasside ja koolide kaupa.

Meie ülesandeks on kainelt ja asjalikult analüüsida olukorda, püüda jõuda jälile töö ebarahuldavate tulemuste põhjustele, mida tuleb otsida haridussüsteemi kõigist lüli-dest, ning kavandada ja ellu rakendada abinõusid häiri-vate kitsaskohtade kõrvaldamiseks, loomulikult samuti kogu haridussüsteemi lõikes, selle kõigis lülides.

Üldhariduse sisust ja mahust; uutest õppeplaanidest,
programmidest ja õpikutest

Üldisele keskhariidusele ülemineku ja üldhariduse sisu täiustamise ülesanne on ajaliliselt üheaegsed, sest nad on ka sisuliselt kokkukuuluvad. Vajadus on üldharidust sisuliselt kaasajastada - suuremasse kooskõlla viia teaduse, tehnika ja kultuuri arengu kaasaegse tasemega - ja sealjuures ühtlasi jõukohaseks doseerida. Sellise kaksikülesande püstitas ka NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 10. novembri 1966.a. määrus.

Tähtsat osa üldhariduse sisu määratlemisel ja õppekoormuse reguleerimisel etendab õppeplaan, mis määrab õppetöö üldised ajaraamid ja jaotuse õppeainete vahel. Eelnimetatud määruses püstitatud nõuete alusel töötas välja ja kinnitas NSV Liidu Haridusministeerium tüüpõppeplaani, mille iseloomulikeks tunnusteks on a) algõpetuse osa piiramine esimese kolme õppeaastaga ja teaduste aluste süstemaatiliste kursuste alustamine neljandast õppeaastast, kusjuures õpetajate tasustamine jääb endistele alustele, b) kohustusliku õppetöö piiramine (I - IV klassis 24 tundi nädalas ja V - X(XI) klassis 30 tundi nädalas; liiduvabariikide rahvuskoolides peeti lubatavaks seda arvu mõnevõrra suurendada), c) fakultatiivseks õppetööks ettenähtud tundide arvu suurendamine alates VII klassist määrani, mis ei ületaks koos kohustusliku õppetööga 1966/67. õppeaasta õppeplaanis ettenähtud tundide üldarvu.

Eesti õppekeelega kooli uue õppeplaani väljatöötamisel tuli tüüpõppeplaanis üksikutele õppeainetele ettenähtud tunnid ümber jaotada 11-le õppeaastale, säilitades sealjuures tundide võrdse üldarvu. Erinevusi on tundide üldarvus ainult keeltes ja muusikalises kasvatuses. Erinevalt 10-klassilisest koolist, kus ajadefitsiit on kõige valusam

vanemais klassides, oli 11-klassilise kooli õppeplaani koostamisel kitsaskohaks eeskätt keskaste. Seepärast tuli osa õppekoormusest nihutada vanemate klasside suunas (vii füüsika kursuse algus 7. klassi, joonestamine 6.-8. klassi asemel 8.-10. klassi, vähendada 8-klassilises koolis matemaatika tunde 3 nädalatunni võrra, tagastades need 9.-11.klassis, jätta süstemaatilise kirjanduskursuse algus endiselt 9.klassi jne.). Emakeele ja vene keele õppimise huvides tuli nädalakoormust alates 4. klassist 2 tunni võrra tõsta, sest tundide arvu vähendamine veelgi oleks õpilaste keeleoskusele ilmselt väga negatiivselt mõjunud. Muusikaliseks kasvatuses nähti tundi ette kogu kooli ulatuses; kunstilise kasvatuses kohustusliku kursuse lõpetamist juba 6. klassis tuleb lugeda uue õppeplaani punduseks, kahjuks aga praegu vältimatuks. Eraldi õppeainena on 2.-4. klassis ette nähtud loodusõpetus. Need on peamised muudatused võrreldes seni kehtiva õppeplaaniga. Uus õppeplaani, mis täielikult kehtima hakkab 1973/74. õppeaastal, on toodud ära leheküljel 12.

Vabariigi vene õppekeele kooli õppeplaani sarnaneb kõiges muus tüüpõppeplaani, v.a. eesti keel, mille vabatahtlikuks õppimiseks võimaluste loomiseks on III - X klassis ette nähtud 2 nädalatundi. Selle võrra on nendes klassides suurendatud üldist nädalakoormust. Tüüpõppeplaani erineb ka vanemates klassides ettenähtud fakultatiivsete tundide arv. Vabariigi vene õppekeele koolide uus õppeplaani on esitatud leheküljel 13.

Üleminek uutele õppeplaanidele toimub rea aastate jooksul, vastavalt uute programmide ellurakendamisele, mis kulgeb lehekülgedel 14 ja 15 esitatud graafikute kohaselt. 1966.a 10. novembri määrus püstitab nõude, et üleminek uutele programmidele teostataks põhiliselt juba 1970/71. õppeaastal. Nagu esitatud graafikutestki nähtub, nihkub niihästi vene kui ka eesti õppekeele koolide uutele programmidele ülemineku raskuspunkt mõnevõrra kaugemale, kusjuures eesti õppekeele koolide rea ainete ülemineku hilisemad tähtajad on tingitud peale muu vajadusest varuda aastane ajareserv üleliiduliste õpikute tõlkimiseks ja väljaandmiseks eesti keeles.

Kesti õppekeelega üldharidusliku keskkooli õppeplane

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	I-XI
Emakeel	12	8	7	4	4	4	3	2	2	1	-	47
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4	21
Vene keel	-	3	4	4	4	4	4	4	4	5	4	40
Võõrkeel	-	-	-	-	4	3	3	2	2	2	2	18
Matemaatika	6	5	5	6	6	6	5	6	4	4/5	5/4	58
Füüsika	-	-	-	-	-	-	2	2	4	5/4	3/4	16
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2	10
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	2	2	3	18
Ühiskonnaspetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Geograafia	-	-	-	-	2	3	2	2	2	-	-	11
Bioleogia	-	-	-	-	2	2	2	2	-	0/2	2	11
Loodusõpetus	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	6
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1
Joonestamine	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1	2/0	-	3
Kanstil. kasvatus	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	6
Muusikaline kasvatus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	22
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2/0	2	2	2/0	20
Kokku	24	24	24	26	32	32	32	32	31	32	32	321

Fakultatiivsed tunnid

4 4 4 5 4 4 4 18

Vene õppekeelega üldharidusliku keskkooli õppeplaan

Õppeained	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	I-X
Vene keel	12	10	10	6	6	3	3	2	2/0	-	53
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	3	4	3	18
Besti keel	-	-	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Võõrkeel	-	-	-	-	4	3	3	2	2	2	16
Matemaatika	6	6	6	6	6	6	6	6	5	5	58
Füüsika	-	-	-	-	-	2	2	3	4	5	16
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	3	3	10
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	4	3	18
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Geograafia	-	-	-	-	2	3	2	2	2	-	11
Bioloogia	-	-	-	-	2	2	2	2	0/2	2	11
Loodusõpetus	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	6
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Joonestamine	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	3
Kujutav kunst	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	6
Muusika ja laulmine	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	7
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20
Kokku	24	24	26	26	32	32	32	32	32	32	292
Fakultatiivsed tunnid	-	-	-	-	-	-	2	2	4	4	12

Uute programmide rakendamise graafik eesti õppekeelele
 üldhariduslikus keskkoolis

Õppesaine	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74
Besti keel			I	II, III, IX	IV, V, X	VI, VII	VIII
Kirjandus				IX	IV, V, X	VI, VII, XI	VIII
Vene keel	II, III			IV, IX	V, X	VI, XI	VII, VIII
Tõrkekeel		IX, X, XI		V	VI	VII	VIII
Matemaatika	I	II	III	IV, VIII	V, IX	VI, X	VII, XI
Füüsika			VII	VIII	IX	X	XI
Keemia	VII	VIII	IX	X	XI		
Ajalugu	VII, VIII	IX	IV	VI	V, X	XI	
Ühiskonnaõpetus					XI		
Geograafia		IX	V	VI	VII, VIII		
Bioloogia		X	V, VIII, XI	VI	VII		
Loodusõpetus			I, IV	II, III			
Astronoomia				XI			
Joonestamine		VIII	IX	X			
Kunstiline kasvatus		I-IV					
Muusikiline kasvatus		I	II	III, IV, IX	V, X	VI, XI	VII, VIII
Kehteline kasvatus		I-XI					
Tööõpetus		I-XI					

Üldharidusliku keskkooli uute programmide kohaste õpikute,
õppevahendite ja metoodiliste juhendite ettevalmistamise
üleliiduline graafik

Õppeained	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74
Algklassid				I	II	III		
Vene keel				IV	V, VI	VII, VIII		
Kirjandus		VIII, X	VII, IX	IV, V	VI			
Matemaatika				IV	V, IX	VI, X	VII	VIII
NSV Liidu ajalugu		VII, VIII	IX	IV	V, IX-X	X		
Üldajalugu				VIII	VI, IX	V, IX-X		
Ühiskonnaõpetus					X			
Geograafia		IX		V	VI	VII, VIII		
Bioloogia	IX, X		V, VIII	VI, VII				
Loodusõpetus				IV	II	III		
Füüsika			VI	VII	VIII	IX	X	
Astronoomia				X				
Joonestamine				VI-VIII				
Keemia		VII, X	VIII	VIII	IX			
Võõrkeel		V	VI	VI	VII, VIII, IX, X			

Märkus: Graafik kinnitati NSV Liidu Haridusministeeriumi kolleegiumi 18. novembri
1967.a. otsusega.

Suhteliselt lühike üleminekuperiood tingib uutele programmidele ülemineku mõningaid iseärasusi. Reas ainetes, kus õppematerjali käsitus ei ole rangelt järjepidev, rakendatakse uusi programme ühel ja samal aastal mitmes eri klassis. Nendes ainetes aga, kus uue programmi kasutuselevõtt teatud klassis tingimata eeldab uue programmi läbivõtmist eelnevas klassis (matemaatika, ka keeled jt.), on üleminekuperioodi suhteliselt pikemaks venitatud. Ent nendeski õppeainetes sunnib lühike lõpptähtaeg üleminekut kiirendama ning alustama seda mitmest astmest üheaegselt. Kõige eeltoodu tõttu tekib olukord, et teatud klassis ei rakendata uusi programme kõigis õppeainetes mitte ühel ja samal õppeaastal, vaid erinevatel aastatel. Seepärast on ka õppeplaani kogu üleminekuperioodi jooksul muutuv. Ka lõplik nädalakoormus kujuneb välja alles perioodi lõpuks; asjaolu tõttu, et programmi uuendamine mõnes klassis, millega kaasneb selle õppeaine nädalatundide arvu suurendamine, toimub varem kui uue programmiga ettenähtud tundide arvu vähenemine mõnes teises aines, on üldkoormus üleminekuastail kohati suurem, ületamata aga 1966/67. õppeaasta õppeplaani tundide üldarvu. Eesti õppekeelela üldharidusliku keskkooli ülemineku-õppeplaani on esitatud lehekülgedel 17, 18, 19, 20 ja 21; 1973/74. õppeaastaks minnakse lõplikult üle uuele plaanile (leheküljel 12). Vabariigi vene õppekeelela koolide ülemineku-õppeplaanid kohapeal välja ei töötata; üleminek kulgeb vene õppekeelela keskkooli üleliiduliste õppeplaanide järgi.

Õppeplaan määrab üldharidusliku kooli sisu ainult kõige üldjoonelisemalt. Samuti ei saa ainuüksi õppeplaani kaudu õpilaste töökoormust reguleerida, sest õppetundide arvu mehaaniline koondamine, ilma et sellega kaasas käiks õppeprogrammide mahu revideerimine, võib viia koguni vastupidiste tulemusteni. Olulist osa etendavad õppeaine sisu ja mahtu määravate ning piiritlevate riiklike dokumentidena programmid.

Töö uute programmide koostamisel algas juba märksa enne partei ja valitsuse vastava määruse ilmumist ja on seni ajani olnud pedagoogilise avalikkuse tähelepanu keskpunktis.

Besti õppekeelega üldharidusliku keskkooli õppeplaan
1968/69. õppeaastaks

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Emakeel	11	10	10	5	4	4	3	3	2	1	-
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4
Vene keel	-	3	4	4	5	5	4	4	5	5	5
Võõrkeel	-	-	-	-	3	3	3	2	2	2	2
Matemaatika	6	5	6	6	6	6	6	5	4	5	5
Füüsika	-	-	-	-	-	-	2	3	3	4	3
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	2	3	2
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	2	2	2
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Geograafia	-	-	-	-	2	2	2	3	2	-	-
Bioloogia	-	-	-	-	2	2	2	2	-	0/2	2
Loodusõpetus	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Joonestamine	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1	1/0	-
Kunstiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Musikiline kasvatus	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2/0	2	2	2
Kokku	24	24	26	27	32	32	33	34	31	32/33	33
Tsiviilkaitse	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Fakultatiivsed tunnid	-	-	-	-	-	-	1	1	4	4/3	3

Besti õppekeelega üldharidusliku keskkooli õppeplaan
1969/70. õppeaastaks

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Emakeel	12	10	10	5	4	4	3	3	2	2	1
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4
Vene keel	-	3	4	4	5	5	4	4	5	5	5
Võõrkeel	-	-	-	-	3	3	3	2	2	2	2
Matemaatika	6	5	5	6	6	6	6	5	4	5	4
Füüsika	-	-	-	-	-	-	2	3	3	4	3
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	2	3	2
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	2	2	3
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Geograafia	-	-	-	-	2	2	2	3	2	2	-
Bioloogia	-	-	-	-	2	2	2	2	-	0/2	2
Loodusõpetus	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0/2
Joonestamine	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1	1/0	-
Kunstiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Muusikaline kasvatus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2/0	2	2	2/0
Kokku	24	24	25	27	32	32	33	34	31	32/33	32
Fakultatiivsed tunnid	-	-	-	-	-	-	1	1	5	4/3	3

Besti õppekeelega üldharidusliku keskeoli õppeplaan
1970/71. õppeaastaks

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Emakeel	12	8	7	5	4	4	3	3	2	1	-
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4
Vene keel	-	3	4	4	5	5	4	4	4	5	5
Võõrkeel	-	-	-	-	4	3	3	2	2	2	2
Matemaatika	6	5	5	6	6	6	6	6	4	5	4
Füüsika	-	-	-	-	-	-	2	2	4	4	3
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	2	2	3
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Geograafia	-	-	-	-	2	3	2	2	2	-	-
Bioloogia	-	-	-	-	2	2	2	2	-	0/2	2
Loodusõpetus	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0/2
Joonestamine	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1	2/0	-
Kunstiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Musikiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2/0	2	2	2/0
Kokku	24	24	24	27	33	33	33	33	31	32	32
Fakultatiivsed tunnid	-	-	-	-	-	-	1	2	5	4	4

Besti õppekeelega üldharidusliku keskkeoli õppeplaan
1971/72. õppeaastaks

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Emakeel	12	8	7	4	4	4	3	3	2	1	-
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4
Vene keel	-	3	4	4	4	5	4	4	4	5	5
Võõrkeel	-	-	-	-	4	3	3	2	2	2	2
Matemaatika	6	5	5	6	6	6	6	6	4	4/5	4
Füüsika	-	-	-	-	-	-	2	2	4	5/4	3
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	2	2	3
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Geograafia	-	-	-	-	2	3	2	2	2	-	-
Bioloogia	-	-	-	-	2	2	2	2	-	0/2	2
Loodusõpetus	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0/2
Joomestamine	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1	2/0	-
Kunstiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Muusikiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2/0	2	2	0/2
Kokku	24	24	24	26	32	33	33	33	31	32	32
Fakultatiivsed tunnid	-	-	-	-	-	-	1	2	5	4	4

Besti õppekeelega üldharidusliku keskkooli õppeplean
1972/73. õppeaastaks

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Emakeel	12	8	7	4	4	4	3	3	2	1	-
Kirjandus	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4
Vene keel	-	3	4	4	4	4	4	4	4	5	4
Võõrkeel	-	-	-	-	4	3	3	2	2	2	2
Matemaatika	6	5	5	6	6	6	6	6	4	4/5	5/4
Füüsika	-	-	-	-	-	-	2	2	4	5/4	3/4
Keemia	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	2	3	2	2	3
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Geograafia	-	-	-	-	2	3	2	2	2	-	-
Bioloogia	-	-	-	-	2	2	2	2	-	0/2	2
Loodusõpetus	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-
Astronoomia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0/2
Joonestamine	-	-	-	-	-	-	-	0/2	1	2/0	-
Kunstiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Muusikiline kasvatus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2/0	2	2	2/0
Kokku	24	24	24	26	32	32	33	33	31	32	32
Pakutatilvised tunnid	-	-	-	-	-	-	1	2	5	4	4

NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja tolleaegse VNFSV, praeguse NSV Liidu Pedagoogikateaduste Akadeemia poolt moodustati üldhariduse sisu ja mahu kindlaksmääramiseks arvukas komisjon alakomisjonidega õppeainete kaupa. Komisjonide poolt koostatud programmiprojektid avaldati mitmel korral trükkis ja saadeti arutlemiseks laiali. Neid on tutvustatud ka pedagoogilise ajakirjanduse kaudu. Reas aineis esialgu kavandatud võrdlemisi radikaalsed uuendused osutusid hilisemates variantides siiski tagasihoidlikemateks, sest teaduste kaasaegsete aktuaalsete probleemide lülitamine kooliprogrammidesse õppematerjali üldmahu tunduvalt suurendamist vältides on küllaltki raskesti lahendatav ülesanne. On selge, et üldharidusliku kooli õppematerjali sisu ja mahu probleemid jäävad aktuaalseiks ka edaspidi. Meie üldhariduslik kool vajab aga pärast võrdlemisi rohkeid ja sagedasi muudatusi stabiliseerimist. NSV Liidu Haridusministeeriumi poolt on suure osa õppeainete uued programmid juba kinnitatud ning nende alusel töötatakse välja uusi õpikuid.

Tööd uute programmide koostamiseks alustati partei ja valitsuse sellealase määruse ilmutamise järel ka meie vabariigis. Reas õppeainetes kujunes see seniste otsingute ja uuenduskatsete jätkamiseks. Käesolevaks ajaks on enamik kohapeal koostatavaid programme täielikult või üldjoontes valminud ja neid valmistatakse ette trükkis avaldamiseks. Nii üleliidulisi kui ka vabariigis koostatavaid programme viimistletakse uue õppekirjanduse koostamise käigus.

Probleemiks, mis seoses uute programmide väljatöötamisega ja rakendamisega pedagoogilise avalikkuse tähelepanu köidab, on õppematerjali maht ja programmide jõukohasus. On tehtud ettepanekuid eraldada programmides püsivaks meelde jätmiseks määratud materjal, nn. raudvara, mis oleks õppematerjali miinimummääraks kõigile õpilastele. Raudvara fikseerimine õppematerjali kitsama loetelu, nn. raudvara-programmi kujul on aga küllaltki problemaatiline ja saab tõenäoliselt hõlmata vaid õppeaine faktoloogiat. On tõenäolisem, et keskse ja teisejärgulisema õppematerjali sel-

gem fikseerimine saab teostuda mitte ainult programmi, vaid kogu selle kompleksi kaudu, mis õppematerjali ulatust doseerib ja millesse kuuluvad programm oma seletuskirjaga, õpik, töövihik, standardiseeritud kontrolltööd ja -testid (mida tuleks välja töötada mitte ainult õpetaja töö kontrollijate jaoks, vaid ka õpetaja enda poolt klassis kasutamiseks).

Üldhariduse sisu uuendamisel ja mahu määratlemisel etendab väga olulist osa õppekirjandus. Ka uutele programmidele ülemineku tähtaegade kindlaksmääramisel on paljudel juhtudel arvestatud eeskätt õpiku valmimise aega. Õpiku tähtsa osa üleminekul uutele programmidele tingivad asjaolud, et a) programmi suhteliselt üldsõnalised nõuded realiseeruvad ja materialiseeruvad täpsemini alles õpiku kaudu ja b) õpik (koos selle juurde kuuluvate vahenditega) määrab põhijoontes ära ka programmis fikseeritud õppematerjali käsitlemise didaktilis- meetodilise põhisuuna.

Et uute programmide rakendamine ilma uute või ümber-töötatud õpikuteta on kas täiesti võimatu või igal juhul tugevasti häiriv ja et uutele programmidele ülemineku tähtsajad on, teiselt poolt, küllaltki lühikesed, tuleb lähema te aastate jooksul uuendada peaaegu kogu õppekirjandus. Samal ajal peab uus õppekirjandus senisega võrreldes paremini vastama kooli nõuetele.

Keskseteks nõueteks uute õpikute suhtes on kõigepealt järjekindel teaduslikkus ja ideoloogiline sihikindlus. Uued õpikud peavad senisest paremini aktiveerima õpilasi ping- saale iseseisvale mõttetööle, sealjuures võimalikult vältides vähemoluliste faktidega üleküllastamist ning doseerides neid sellisel määral, mis on optimaalne teaduslike mõistete, teaduse seaduste ja seaduspärasuste lahtimõtestamiseks. Iseseisva töö osatähtsuse suurendamine ongi üks uue õppekirjanduse põhinõudeid. Samuti tuleb enam võimalusi leida õppetöö mõõdukaks individualiseerimiseks, mis on tingimata vajalik õpilaste erinevate võimete maksimaalseks arendamiseks.

On ilmne, et kõigi nende nõuete realiseerimine ainuüksi ühe töövahendi - õpiku - kaudu on väga raske. Vabariigis koostatav uus õppekirjandus kujutabki valdavas esas endast õpikust ja töövihikust koosnevat komplekti, millele lisanduksid muud abivahendid (individualiseeritud lisaülesanded, lisalectuur, mitmesugused koolisõnastikud, teatmikud jms.). Esimeses järjekorras on planeeritud põhivahendite - õpikute ja nende juurde kuuluvate töövihikute väljaandmine vastavalt lehekülgedel 25 jj. esitatud graafikule.

NSV Liidu Haridusministeeriumi pealt kehtestatud kerra järgi on üldharidusliku keskkooli õppeainete programmid ja õppekirjandus nende kinnitamise seisukehelt jaotatud kahte rühma. Vabariigi haridusministeeriumi kompetentsi kuulub I-III klassi programmide ja õpikute, emakeele, kirjanduse, vene keele, võrkeelte, liiduvabariigi ajaloo ja geograafia, muusikalise kasvatus ja IV klassi loodusõpetuse programmide ning õpikute kinnitamine.

Üldharidusliku keskkooli õppeainete süsteemis on tähtsal kohal emakeel kui õppekeel ja isiksuse kujundamise olulisim vahend. Real juhtudel on praktilises koolitöös ilmnenud, et õpilase ebaedu algpõhjus peitub mõnelgi juhul mitte raskusi tekitavas õppeaines endas, vaid hoopiski puudulikes keelelistes oskustes. Keel ja mõtlemine on lahutamatud; komplitseeritud mõtlemisprotsessid eeldavad ka keeleliste väljendusvahendite rikkuse valdamist.

Emakeeleõpetuse paremaks korraldamiseks tehti hoogsamat tööd 50-ndate aastate teisel poolel; vahepealseil aastail ei ole emakeele õpetamise paremustamise probleemid küllalt sihipärast tähelepanu leidnud. Samal ajal on tehtud mitmeid katseid ja uurimusi, mille frontaalsem ning järjekindlam ellurakendamine aitaks emakeele õpetamist paremini korraldada. Haridusministeeriumi, samuti emakeeleõpetajate arvamus on, et üldharidusliku kooli eesti keele programmide ja õppekirjanduse süsteem vajab asjalikku ja kaalukat revideerimist, kõige selle maksimaalset rakendamist, mis vastavates uuringutes ja pedagoogilises praktikas on perspektiivrikkaks osutunud. Ilmselt viljakaks suunaks on keeleõpe-

Besti õppekeelega üldhariduslikus keskkoolis käibivate õpikute nutega väljavahetamise graafik seoses üleminekuga uutele programmidele

Õpiku väljavahetamise aasta ning uuendamise aste (par. - pa-
randatud trükk; ümb. - ümbertöötatud trükk; uus - uustrükk;
kriips tähistab aastaid, millal vastavat õpikut veel käigus
ei ole või jääb käigus ära)

1967/68 1968/69 1969/70 1970/71 1971/72 1972/73 1973/74 1974/75 1975/76

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Besti keel

I	Aabits											
	Besti keele õpik-luge- mik			uus		uus						
	Besti keele töövihikud			uus								
II	Besti keele õpik-luge- mik					uus						
	Besti keele töövihikud					uus						
III	Besti keele õpik					uus						
	Besti keele lugemik					uus						
	Besti keele töövihik					uus						
IV	Besti keele õpik					uus						
	Besti keele töövihik					uus						
V	Besti keele õpik					uus						
	Täiendav harjutusmater- jal					uus						
	Besti keele töövihik											
VI	Besti keele õpik											
	Besti keele töövihik											

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
VI- VIII	Besti keele õpik	-	-	-	-	-	uus			
VII	Besti keele õpik							uus	-	-
VIII	Besti keele õpik							uus	-	-
IX-XI	Besti keele õpik-käsiraamat		uus						uus	uus
IX	Besti keele töövihik		uus						uus	uus
X	Besti keele töövihik			uus						uus
<u>Kirjandus</u>										
IV	Kirjanduslik lugemik			ümb.		uus				
V	Kirjanduslik lugemik			par.		ümb.				
VI	Kirjanduslik lugemik				par.		ümb.			
VII	Kirjanduslik lugemik		uus				ümb.			
VIII	Kirjanduslik lugemik			ümb.				uus		
IX	Besti kirjanduse õpik		uus							
	Vene kirjanduse õpik				uus					
IX-XI	Väliskirjanduse õpik				par.					
X	Besti kirjanduse õpik		uus			uus				
	Vene kirjanduse õpik								uus	
XI	Besti kirjanduse õpik			uus						uus
	Vene kirjanduse õpik									uus

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	<u>Vene keel</u>									
II	Vene keele õpik (I, II osa)	uus								
III	Vene keele õpik (I, II osa)	uus								
IV	Vene keele õpik	-			uus					
	Vene keele töövihik	-			uus					
V	Vene keele õpik	-				uus				
	Vene keele töövihik	-				uus				
VI	Vene keele õpik	-					uus			
	Vene keele töövihik	-					uus			
VII	Vene keele õpik	-						par.		
	Vene keele töövihik	-						par.		
VIII	Vene keele õpik	-							par.	
	Vene keele töövihik	-							par.	
IX-XI	Vene keele õpik-käsi-raamat	-								
	Vene keele harjutustik	par.			ümb.					
IX	Vene kirjanduse lugemik	-			uus					
	Vene keele töövihik	-			uus					
X	Vene kirjanduse lugemik	-				uus				
	Vene keele töövihik	-				uus				
XI	Vene kirjanduse lugemik	-					uus			
	Vene keele töövihik	-					uus			

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	<u>Võõrkeel</u>									
V	Inglise keele õpik	-	-	-	uus					
	Inglise keele töövihik				uus					
	Saksa keele õpik	-	-	-	uus					
	Saksa keele töövihik				uus					
VI	Inglise keele õpik	-	-	-		uus				
	Inglise keele töövihik					uus				
	Saksa keele õpik	-	-	-		uus				
	Saksa keele töövihik					uus				
VII	Inglise keele õpik	-	-	-			uus			
	Inglise keele töövihik						uus			
	Saksa keele õpik	-	-	-			uus			
	Saksa keele töövihik						uus			
VIII	Inglise keele õpik	-	-	-				uus		
	Inglise keele töövihik							uus		
	Saksa keele õpik	-	-	-				uus		
	Saksa keele töövihik							uus		
IX	Inglise keele õpik	par.							-	-
	Saksa keele õpik	par.							-	-
	Inglise keele lugemik								uus	
	Saksa keele lugemik								uus	
	Inglise keele töövihik	-	-	-					uus	
	Saksa keele töövihik								uus	
IX-XI	Inglise keele õpik-käsi- raamat	-	-	-					uus	
	Saksa keele õpik-käsi- raamat	-	-	-					uus	
X	Inglise keele õpik	par.								-
	Saksa keele õpik	par.								-
	Inglise keele lugemik	-	-	-						uus

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I	Saksa keele lugemik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
	Inglise keele tõõvihik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
	Saksa keele tõõvihik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
XI	Inglise keele õpik	par.									-
	Saksa keele õpik	par.									-
	Inglise keele lugemik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
	Saksa keele lugemik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
	Inglise keele tõõvihik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
	Saksa keele tõõvihik		-	-	-	-	-	-	-	-	uus
<u>Matemaatika</u>											
I	Matemaatika õpik		uus								
	Matemaatika tõõvihikud		uus								
II	Matemaatika õpik		uus								
	Matemaatika tõõvihikud		uus								
III	Matemaatika õpik			uus							
	Matemaatika tõõvihik			uus							
IV	Matemaatika õpik				uus						
	Matemaatika tõõvihik				uus						
V	Matemaatika õpik					uus					
	Matemaatika tõõvihik					uus					
VI	Matemaatika õpik						uus				
	Matemaatika tõõvihik						uus				
VII	Matemaatika õpik							uus			
	Matemaatika tõõvihik							uus			
VIII	Matemaatika õpik					uus					
	Matemaatika tõõvihik					uus					

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
IX	Matemaatika õpik	-	-	-	-	uus	-	-	-	-
	Matemaatika töövihik	-	-	-	-	uus	-	-	-	-
X	Matemaatika õpik	-	-	-	-	-	uus	-	-	-
	Matemaatika töövihik	-	-	-	-	-	uus	-	-	-
XI	Matemaatika õpik	-	-	-	-	-	-	uus	-	-
	Matemaatika töövihik	-	-	-	-	-	-	uus	-	-
	<u>Füüsika</u>									
VII	Füüsika õpik			uus						
VIII	Füüsika õpik				uus					
IX	Füüsika õpik					uus				
X	Füüsika õpik							uus		
XI	Füüsika õpik								uus	
	<u>Keemia</u>									
VII	Keemia õpik								uus	
	Keemia töövihik								uus	
VIII	Keemia õpik		uus							
	Keemia töövihik		uus							
IX	Keemia õpik			uus						
	Keemia töövihik			uus						
X	Keemia õpik				uus					
	Keemia töövihik				uus					
X-XI	Keemia õpik (org.keemia)								uus	
	Keemia töövihik								uus	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	<u>Ajalugu</u>									
IV	Ajaloo õpik			uus						
V	Vanaaja ajaloo õpik					par.				
VI	Keskaja ajaloo õpik				par.					
VII	NSV Liidu ajaloo õpik	uus								
VII-										
VIII	Besti NSV ajaloo õpik	uus			par.					
VIII	NSV Liidu ajaloo õpik	uus								
	Uusaja ajaloo õpik			par.						
IX-X	NSV Liidu ajaloo õpik					uus				
IX-XI	Besti NSV ajaloo õpik	-	uus			par.				
IX	Uusaja ajaloo õpik									
X	Uusima aja ajaloo õpik					uus				
XI	Uusima aja ajaloo õpik					uus				
	NSV Liidu ajaloo õpik						uus			
	<u>Ühiskonnaõpetus</u>									
XI	Ühiskonnaõpetuse õpik									
	<u>Geograafia</u>									
V	Üldise füüsil.geogr.õpik			uus						
	Geograafia t88vihiik			uus						
VI	Maallimajaade füüsil. geogr. õpik									

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
VII	NSV Liidu füüsil. geogr. õpik					uus				
VIII	Besti NSV geograafia õpik					tümb.				
	Besti NSV geograafia töövihik					tümb.				
VIII	NSV Liidu majandusgeograafia õpik					tümb.				
IX	Välisriikide majandusgeograafia õpik	par.								
<u>Bieleegia</u>										
V-VI	Betaanika õpik			uus						
	Betaanika töövihik	-		uus						
VI-VII	Zooleegia õpik					uus				
	Zooleegia töövihik	-		-		uus				
VIII	Anateomia õpik			uus						
X-XI	Üldbioloogია õpik					par.				
<u>Loodusõpetus</u>										
I	Loodusõpetuse töövihik	-		uus						
II	Loodusõpetuse töövihik	-		-		uus				
III	Loodusõpetuse töövihik					uus				
IV	Loodusõpetuse õpik			uus						
	Loodusõpetuse töövihik	-		uus						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	<u>Astronoomia</u>									
XI	Astronoomia õpik				par.					
	<u>Joonestamine</u>									
VIII-X	Joonestamise õpik	-	uus							
	<u>Musikeline kasvatus</u>									
I	Laulik		uus							
II	Laulik			uus						
III	Laulik				uus					
	Muusika töövihik				uus					
IV	Laulik				uus					
	Muusika töövihik				uus					
V	Laulik				uus					
	Muusika töövihik				uus					
VI	Laulik				uus					
	Muusika töövihik				uus					
VII	Laulik						uus			
	Muusika töövihik						uus			
VIII	Laulik							uus		
IX-XI	Laulik							uus		
IX-XI	Muusika ajaloo õpik- käsiiraamat	-	-	-	uus					
		-	-	-	uus					

tuslike teemade käsitlemise kõige tihedam seostamine praktilist väljendusoskust arendavate ülesannete läbimõeldud süsteemiga, mis sõnastusõpetuse nimetuse all koolipraktikasse juba teed on leidmas. Teiselt poolt kujuneks sõnastusõpetus sillaks keele- ja kirjandusõpetuse vahel. Loode-tavasti muudaks keele funktsionaalset külge enam rõhutav käsitus emakeeleõpetuse õpilaselegi kõitvamaks. Samal ajal ei pea see viima ega tohigi viia emakeele üldhariduslikku ning üldkultuurilist tähtsust madaldavale praktitsismile.

I - III klassi emakeeleprogramm on juba valminud ja töö käib nende klasside õpikute koostamisel. Varasemast programmist täpsemini on selles fikseeritud nõudmised, millele õpilaste tase õppeaasta lõpuks peab vastama. Emakeele algõpetuse mahtu I - III klassis kõige iseloomustavamateks nõueteks on teadliku lugemise oskus ja õigekirjaoskus esmajoonel häälik-tähelise vastavuse piires. Loomulikult sisaldab programm ka paljusid teisi küsimusi. Alklasside uus emakeele-alane õppekirjandus koosneb aabitsast (mis tuleb uuendamisele mõni aasta hiljem), I ja II klassis õpik-lugemikust koos töövihikutega, III klassis lugemikust ja keeleõpikust koos töövihikutega.

On ilmne, et IV klassist ei saa veel alustada süsteemaatilise lineaarselt ülesehitatud keelekursusega; vajalik on algõpetust laiendav ja järgnevat süsteemaatilist kursust ettevalmistav vaheaste. Kursuse edasine ülesehitus on veel lõplikult kindlaks määramata. Koostatud on mitu programmi-varianti, mis saadetakse keeleõpetajatele ja huvitatud asutustele arutlemiseks ning seisukohavõttudeks. Ka kõigis järgnevais klassides kuuluks õpiku juurde töövihik. Äärmiselt vajalik on välja anda mitmesuguseid koolipäraseid teatmeteoseid ning sõnastikke, mille puudumise üle emakeeleõpetajad üksmeelselt ja õigustatult nurisevad.

Juba alklasside lugemispalades püütakse senisest enam tähelepanu pöörata lugemismaterjali kunstipärasusele, mis ühtlasi tugevdab nende kasvatuslikku mõju. Sama põhimõtte leiab tugevamat rõhutamist ka IV - VIII klassi kirjanduse algkursuses. Kirjanduse algkursuse üks programmiprojekte

avaldati arutlemiseks "Nõukogude Õpetaja" veergudel. Õpetajate ettepanekute alusel täiendatakse ja viimistletakse seda. IV - VI klassi kirjanduskursus ehitatakse üles temaatilisel põhimõttel; VII klassist alates suureneb kirjandusloolise elemendi osakaal, temaatilised tsüklid asenduvad temaatilis-kirjanduslooliste tsüklitega (VIII kl.). Süstemaatilise (peaasjalikult kirjanduslooliselt ülesehitatud) kirjanduskursuse algus jäetakse endiselt IX klassi.

Kirjandust õpetatakse ka edaspidi ühtse kursusena, mis sisaldab nii eesti kui ka vene ja teiste rahvaste kirjanduse silmapaistvamaid esindajaid koos kirjandusteooria alustega. Paremini tuleb koordineerida vene kirjanduse õppimist emakeelse ühtse kirjanduskursuse (üldine ülevaade ja ulatuslikumad teosed) ning vene keele tundide raames (tutvumine lühemate ja keeleliselt jõukohasemate tootega originaalis). Kogu vene kirjanduse viimist vene keele tundidesse ei saa ilmselt pidada otstarbekohaseks.

Kirjandusõpikute uuendamine on toimunud juba ka aastate jooksul ja jätkub vastavalt uute õpikute ettevalmistamise graafikule. Mõnevõrra elavnenuid on vahepeal soikunud "Kooli Kirjavare" väljaandmine, teoksil on mõnede õppefilmide valmistamine. Need muudugi ei kerva selleala-seid puudujäärke ja abivahendite soetamine kirjanduse õpetamiseks jääb edaspidigi aktuaalseks.

Erakeelel ja kirjandusel tuli uue õppeplaaniiga mõnevõrra ruumi teha reaalarvetele. Ka vene keele tundide üldarvu (40 nädalatundi) ei luba õppeplaani üldised raamid suurendada. Samal ajal on vaja vene keele õpetamise praegu üldiselt veel mitterahuldavat taset igati tõsta.

Uues programiprojektis on samisoga võrreldes määratletud vene keele õpetamise ülesanded ja eesmärgid õpetuslike etappide (II-IV kl., V-VIII kl., IX-XI kl.) ja klasside laupa.

Põhjalikumalt on revideritud kursuse sisu ja mahtu algetapil (II-IV kl.) ja keskmes kooliactmes (V-VIII kl.). Lokrikaalse materjali mahu ja grammatilise sisu määratlemisel II - VIII klassile on aluseks võetud Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudis koostatud miinimumsõnastik.

Lähtudes vene keele õpetamise eesmärkide ja ülesannete praktilisest suunitlusest eesti õppekeelega koolis seab II - XI klassi uue programmi projekt õpetuse aluseks suulise kõne ja kirjaliku väljenduse vilumuste arendamise. Sellega seoses tehakse II-IV ja V-VIII klassi programmis olulisi muudatusi. 8-klassilises koolis avardatakse kõnearenduslike ja lugemistekstide temaatikat, pidades sealjuures silmas õpilaste eakohaseid huvisid ja kalduvusi. Teatavasti toodi paari aasta eest vene keele kursuse algus ettepoole, II klassi II poolaastast I-le poolaastale; uues programmis saab seda muudatust arvestades mõnevõrra täiendada II-IV klassi grammatilist materjali.

Grammatilise materjali kontsentriiline struktuur V-VIII klassi uues programmis jääb endiseks, programm on aga täiesti uuendatud. Grammatilise materjali valikul ja lülitamisel programmi lähtutakse keelevormide vajalikkusest ja kasutatavusest (sagedusest), samuti emakeele iseärasustest. Grammatilise materjali miinimum antakse põhiliselt V - VII klassis; VIII klassis korratakse ja süstematiseeritakse varem õpitud morfoloogia-alaseid teadmisi seoses süntaktikaalaste elementaarteadmiste omandamisega.

IX - XI klassi grammatiline materjal jääb nii oma struktuuri kui ka sisu ja mahu poolest endiseks, programmiprojektis on tehtud selles lõigus mõningaid vähemolulisi muudatusi. Ka lugemist käsitlev programmiosa säilitab endise struktuuri, IX ja XI klassis muutub aga sisu poolest. IX klassi programmist jäetakse välja enamik populaarteaduslikke lugemispalaseid ja asendatakse need paladega või katkenditega vene nõukogude kirjandusest. Ka enamik XI klassi teoseid või nende katkendeid asendatakse - põhiliselt samade autorite teiste, otstarbekohasemalt valitud teostega. XI klassi programm sisaldab ka valiku vene nõukogude luulest.

Võõrkeelte uued programmid on koostatud ja neid valmistatakse ette trüki avaldamiseks. Senise programmiga võrreldes on olulisemad 8-klassilisse kooliastmesse toodud muudatused. Programm ja selle seletuskiri juhivad üksikas-

jalikumalt tähelepanu võrkeele kui üldharidusliku õppeaine spetsiifikale ning lähtuvad sellest võrkeele õpetamise ülddidaktiliste ja metoodiliste lähtekohtade püstitamisel ning realiseerimisel. Olulisel kohal nendest on suulise eelkursuse lülitamine programmi võrkeelekursuse algusosas ja suulise eelnevuse printsiibi rakendamine. Grammatika õpetamine toimub lausemodelite alusel ja eeskätt praktilise kasutamise, mitte niivõrd lingvistilise iseloomustuse eesmärgil.

Programm seab eesmärgiks keele praktilise valdamise, kusjuures õppetundide arvust ja sagedusest sõltuvalt erineb see kooliastmete kaupa. Kui üldeesmärgina peetakse kogu kooli ulatuses silmas nii kõnelemis- kui ka lugemiseoskust, kuulub 8-klassilises koolis eelisosa kõnelemisõskuse arendamisele; keskkooliklassides kujuneb vähemast tundide arvust tingituna peaeesmärgiks informatiivse lugemise õskuse arendamine. Programm fikseerib üksikasjalikumalt nõuded keeleliste oskuste kohta klasside kaupa.

Uue programmi rakendamine vanemas kooliastmes ei nõua õpikute põhjalikku ja kohest ümbertöötamist. Seevastu tulevad uuendamisele kõik 8-klassilise kooli võrkeeleõpikud, mille juurde on kavas välja töötada ka töövihikud, samuti tööjuhendid õpetajale.

Eesti NSV ajalugu õpetatakse ka edaspidi NSV Liidu ajaloo orgaanilise koostisosana VII - XI klassis. VII ja VIII klassi jaoks on vastav õpik teatavasti juba käibel, vanemate klasside jaoks aga teeksil. Eesti NSV ajaloo õpetamise metoodika ja vastavalt ka õppekirjanduse valdkonnas on rohkesti veel küsimusi, mis ootavad lahendamist.

Ka Eesti NSV geograafia õpik VIII klassile koos töövihikuga tuleb uuendamisele seoses üldiste muudatustega geograafia programmides.

Ulatuslikumalt muutub algõpetuse reaalseline sisu. II-IV klassis on eraldi õppeainena ette nähtud loodusõpetus; I klassis antakse vastavaalaseid algteadmisi emakeele ja teiste tundide kaudu. Loodusõpetuse lülitamine nooremate klasside õppeplaani ja senise koduleo asendamine IV klassis loodusõpetusega aitab kõrvaldada üht lünka senises õppekorrals-

duses ja õpilasi paremini ette valmistada bioloogia, geograafia ja teiste ainete süstemaatiliste kursuste õppimiseks. Ühtlasi on loodusõpetus, mis peaaesjalikult vahetutele vaatlustele tuginedes kujundab elusa ja eluta looduse ning nende vastastikuste suhete elementaarmõisteid, heaks vahendiks õpilaste vaimsete võimete sihipäraseks arendamiseks. Kõduloo kui õppeaine asendumine loodusõpetusega ei tähenda, mõistagi, koduloolise printsiibi väljalülitamist algõpetusest; see jääb ka edaspidi õppematerjali valiku ja käsitluse üheks juhtprintsiibiks.

Loodusõpetuse programm oma üldisemal kujul on välja töötatud, seoses tööviikute ja õpikute koostamisega aga täpsustub ja täiustub ilmselt ka programm veel suuresti. Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudis koostati IV klassi katseõpik ja katsetati seda reas koolides. Esimese klassi jaoks on samas asutuses koostamisel tööviik-mapp. Tuleb veel tõsiselt kaaluda, missugusel kujul tuleks välja töötada loodusõpetuse õppevahendid II ja III klassile.

Nagu juba eespool öeldud, kahaneb kunstilise kasvatus se tundide arv uues õppeplaanis poole õppeaasta võrra ja piirdub edaspidi I-VI klassiga. Kahjuks, ei ole seda eba-kohta õppeplaanis praegu võimalik leevendada ja see muudab õppeaine käsitlemiseks parimate lahenduste leidmise küllaltki keerukaks ülesandeks. Tuleb koondada mõningaid praktilise iseloomuga teemasid ja muuta ka kunsti tutvustavate vestluste struktuuri. Asjaolu tõttu, et VI klassis jõutakse ajaloo ainult renessansiajastuni, ei ole võimalik neid vestlusi paigutada ajaloo õppimisega sünkroonselt. Eriti puudub võimalus tutvustada uuema aja kunsti selle ajaloolises vastavuses; obligatoorses kunstiõpetuses puudub kunstivoolude tutvustamine, arhitektuuristiilide ja tarbekunsti arenguetappide tundmaõppimine, mis pole VI klassi õpilasele veel jõukohane. Seda puudujääki saavad osaliselt kervata fakultatiivsed tunnid.

Kunstilises kasvatuses jätkatakse ka edaspidi temaatilis-loomingulist suunda, mis praegu käibel oleva programmiga on juba praktikasse jõudnud.

Muusikalise kasvatuse uue programmi ja uuendatud õppekirjanduse käikurakendamine on seotud relatiivsele noodilugemismeetodile üleminekuga. Programm annab esialgu kaks varianti: A - töötamiseks absoluutses süsteemis ja B - relatiivses süsteemis töötamiseks. On suurenenud nõudmised noodiõpetuse osas: teadlik laulmine noodi järgi on toodud juba I klassi programmi. Muusika-alaste teadmiste ja oskuste nõudeid on konkretiseeritud ka IX-XI klassis.

Relatiivne noodiõpetus on enamikule õpetajaist veel küllaltki uudne ja seepärast ei kulge uuele meetodile üleminek loomulikult mitte alati sujuvalt ja hõlpsalt. Ka on Haridusministeerium ja kirjastus lünklikult täitnud oma ülesandeid uute laulikute väljaandmisel. JO-LE-MI-meetodi juurutamine koolipraktikasse nõuab koolimuusikute ja teiste selle ülesandega seotud töötajate tõsiseid pingutusi. Loomulikult vajab meetod ka ise edaspidist täiustamist kogemuste alusel, mida tegelik töö annab. On siiski põhjust loota, et nimetatud uuendused muusikalise hariduse taset märksa tõsta aitavad. Elavat huvi Jo-LE-MI vastu on ilmutanud ka paljud teiste vennasvabariikide muusikapedagoogid.

Ülejäänud õppeainete (alates IV klassist) programmide ja õpikute kinnitamine kuulub NSV Liidu Haridusministeeriumi kompetentsi. Nendes ainetes koostatakse üleliidulisi õpikuid, mille tõlkimise teel, vähemasti osaliselt, on võimalik uutele programmidele ülemineku töömahukust ja pinget mõnevõrra leevendada. Sealjuures aga osutub vajalikuks selleski õppeainete rubriigis osa programme ja õpikuid kohapeal koostada. Loomulikult tuleb õppematerjali üldmahu doseerimisel vabariigis koostatavates programmides juhinduda üleliidulistest programmidest ja kindlustada võrdse teadmistehulga andmine õpilastele.

Ajaloo - nii üld- kui ka NSV Liidu ajaloo - rakendatakse üleliidulisi programme ja õpikuid; erinevusi on vaid õppematerjali jaotumises klasside vahel keskkooli vanemas astmes (erinevast õppeajast tingituna) ja NSV Liidu ajaloo ühtsesse programmi Eesti NSV ajalugu käsitlevate teemade lülitamises (VII-XI kl.). Teatavasti on varasem kahekontsent-

riline ajaleoprogramm juba asendatud lineaarselt ülesehitatud programmiga ja programmi konkreetne sisu igapäevase koolipraktika kaudu tuttav. Üleliiduliselt on koostatud ja katsetamiseks ning arutlemiseks (sealhulgas ka mitmesse meie vabariigi kooli) laiali saadetud mitmeid uusi katseõpikuid, kus on enam välditud ajalooõpetuse üht senist puudust, mis seisneb faktoloogilise materjaliga üleküllastamises, mis varjutab kohati põhilist - ajalooliste protsesside seaduspärasuste tundmaõppimist. Tervitatakse suurema tähelepanu pööramine ajaloolistele algallikatele, mis elustab ajalooõpetust ja lähendab õpilasi mõnevõrra ajaloo teaduse meetoditele.

IV klassis jääb ka edaspidi püsima kodumaa ajaloo episoodiline algkursus (jutustusi kodumaa ajaloost). Esimeste ajaloolaste algmõistete kujundamisel on eriti oluline silmas pidada didaktilist põhimõtet - ligemalt kaugemale - ja kasutada õpilaste esimese terviklikuma minevikupildi loomiseks kogu meie kodumaa ajaloo tähtsamate sündmuste kõrval rohkesti ka vabariigi ajaloo materjali. Pealegi soodustab sellist tihedat läbipõimimist materjal ise - Eesti NSV ajaloo kõige tihedam seos NSV Liidu ajalooga. Uuendatud õpiku käsikiri on juba valminud.

Ühiskonnaõpetust hakati keskkoolide lõpuklassides õpetama 1962/63. õppeaastast alates. Nende aastate jooksul on uus õppeaine oma vajalikkust veenvalt tõestanud. Ühiskonnaõpetus süstematiseerib, süvendab ja laiendab õpilaste poolt teiste õppeainete kaudu omandatud teadmisi, üldistab neid ja aitab noortel luua terviklikku ning teadlikku maailmapilti. Ühiskonnaõpetuse programm töötati seniseid kogemusi arvesse võttes ümber; eesti keeles avaldatakse see enne uue õppeaasta algust. Kitsaskohaks on ühiskonnaõpetuse õpetamisel olnud sobivate lisamaterjalide vähesus, sealjuures eriti õpetajale hädavajalik aktuaalne informatsioon. Huvi maailmavaatelistele küsimustele vastu suurendavad populaarsed ja sealjuures probleemirikkad raamatukesed filosoofilisest sargast noorsoole, mida viimasel ajal on välja andma hakatud. Sedalaadi kirjandust on vaja noorte seas populariseerida.

Ühiskonnaõpetuse õpetamist on paljudel õppeaastatel häirinu-
nud õpiku hiline mine, sest tõlge ei valmi üleöö. Kahjuks
kordub see ilmselt ka eeloleval õppeaastal.

Üleliiduliste õppeainete kategooriasse kuuluvatest
ainetest on kavas rakendada kohapealset, eesti õppekeele-
ga kooli õppeplaanile vastavat matemaatika programmi ja ma-
temaatikaõpikuid (koos töövihikutega). Loomulikult peavad
nad üldkokkuvõttes garanteerima samasuguse teadmiste üld-
mahu, nagu uus üleliiduline programm ette näeb. Uudsete mo-
mentidena uues matemaatika programmis võiks nimetada järg-
misi.

1) Hulga mõistet kui kaasaegse matemaatika algmõistet,
millega on ühel või teisel määral seotud kõik teised mate-
maatilised mõisted, hakatakse kasutama juba I klassist ala-
tes, süvendades ja laiendades seda järkjärgult kõigis järg-
nevais klassides.

2) Suuremat tähelepanu pööratakse arvhulkade struk-
tuurile, arvhulkade omavahelistele seostele ning arvutamise
se põhiseadustele ja nende rakendustele.

3) Senisest varasem (juba I kl.) tähelise sümbolika
kasutamine.

4) Võrrandi varasem kasutuselevõtmine, mis võimaldab
ülesannete lahendamisel kasutada algebralist meetodit.

5) Mõnede matemaatilise loogika mõistete ja vastava
sümbolika kasutamine.

6) Funktsiooni mõiste defineerimine keskkooli vanemas
astmes kaasaegsemal kujul.

7) Diferentsiaal- ja integraalarvutuse elementide kä-
sitlemine keskkooli vanemas astmes.

8) Arvestades seda, et koolimatemaatika kujutab en-
dast tema ajaloolise arengu resultaadina omamoodi sünteesi,
mis hõlmab paljusid matemaatika eriharusid, mille eraldi
õppimine keskeolis pole otstarbekohane, käsitletakse ma-
temaatikat üldhariduslikus koolis ühtse õppeainena. Hulga-
teooria mõistete, samuti funktsiooni mõiste ja geomeetri-
liste teisenduste kasutamine loob selleks soodsa pinna.

Aktuaalseks küsimuseks on õppe- ja harjutusmaterjali otstarbekohane valik, et vältida ülekoormamist.

Eesti NSV koolimatemaatikute ühistööna valminud programm on järgnevas loogiliseks sammuks nendele koolimatematika-alastele uuenduskatsetele, mida vabariigis juba 50-ndate aastate teisest poolest alates on tehtud.

Üleminek uutele programmidele toimub matemaatikas võimalikult klass-haaval. Krinevalt üleliidulisest graafikust, mille järgi programmi uuendamine teostub kolmest alguspunktist (I, IV, IX kl.) on eesti õppekeelega koolis võimalik vältida vahepealset hüpet uuele programmile IV klassis, tänu sellele, et üleliidulist graafikut märksa ennetades oli uus I klassi õpik juba käiku rakendatud. Programmi uuendamise teine alguspunkt on VIII klassis, mida vahepealseil aastail valmistab ette uute teemadega varustatud VII klassi ümbertöötatud üleminekuõpik.

Tuleb märkida, et matemaatika on üks neid aineid, mille õpetamine vajab erilist tähelepanu.

Füüsikas rakendatakse ka edaspidi üleliidulist programmi ja õpikuid. Uues programmis on kõrvaldatud klassikalise ja kaasaegse füüsika vastandamine koolikursuses. Kaasaegse füüsika teemadest käsitletakse kvant- ja relatiivsusteooria algeid, kaasaegsemalt vaadeldakse aga ka seniseid programmeemasid. Suurt tähelepanu on pööratud materia kahe eksisteerimisvormi - aine ja välja küsimustele. Laialdasemalt kasutatakse massi, energia ja impulsi jäävuse seadusi.

Üleliidulise uue füüsikaprogrammi rakendamisel eesti õppekeelega koolis alustatakse füüsikakursusega VII klassist, süstemaatilise kursuse algus jääb seega IX klassi. Kursuse nihutamine klassi võrra ülespoole võrreldes 10-klassilise kooliga on ühelt poolt vajalik täiendavate ajaresursside saamiseks keelte õppimiseks kooli keskastmes, teiselt poolt tuleb see kasuks ka füüsika õpetamisele, sest süstemaatilise kursuse õppimine toimub füüsikaõpetajate kaadri nappusest hoolimata keskkeoliklassides üldreeglina spetsiaalse ettevalmistusega õpetaja juhtimisel.

Seni käibel olnud füüsikaõpikud on sisult üsna vananenud ja nende järgi kaasaegsele tasemele vastavalt õpetamine tekitab õpetajatele tõsisemaid raskusi. Vajadust tuntakse füüsika õpetamise metoodika käsiraamatu järele, vajalikuks peetakse õpilastele määratud füüsikaalast konspektiivset käsiraamatut, standardiseeritud kontrolltööküsimuste ja muid vahendeid.

Uues üleliidulises astronoomia programmis, mis sellisel kujul leiab rakendamist ka eesti õppekeelega koolis, on suurendatud astrofüüsikalise materjali osatähtsust, samuti katsete ja praktiliste tööde osa.

Ka keemia uue programmi rakendamisel on eesti õppekeelega kool üleliidulisest graafikust mõnevõrra ees, seepärast tuleb, vähemasti lähemal aastail, orienteeruda vabariigis koostatud keemiaõpikutele. Kui lõppeval õppeaastal oli VII klassis võimalik uut programmi rakendada senise õpiku baasil (see tuleb uuendamisele hiljem), siis VIII klass saab eelolevaks õppeaastaks uue õpiku koos töövihikuga; on võimalik ka IX-X klassi uus õpik koos töövihikutega. Keemia uue programmi aluseks on vastav üleliiduline programm, millest aine üldise jaotuse ja mahu suhtes kinni peetakse. Kohalikest tingimustest sõltuvalt on tehtud mõningaid muudatusi. Et VI klassis füüsikat edaspidi ei õpita, on VII klassi keemiakursusse lülitatud teema "Aine molekulaarne ehitus", samuti tehti mõned teised täiendused (katalüsaatori mõiste jmt.).

Keemiakursuse kõige vastutusrikkam osa langeb edaspidi VIII klassi, kus juba esimese teemana käsitletakse anorgaaniliste ainete põhiklasse. Kuna kogemused on näidanud, et sellel teemal on edaspidisteks keemiaõpinguteks väga suur tähtsus, on sellele üleliidulise programmiga võrreldes antud tunduvalt rohkem tunde, viies see-eest osa küsimusi IX klassi (Avogadro seadus jmt.). Kindlama aluse panek keemia põhimõistetele VIII klassis võimaldab järgnevatel klassidel märksa edukamalt edasi jõuda. Ühtlasi annab suurem tundide arv keemiakursuse põhjanevatel teemadel võimaluse neid käsitleda õpilaste iseseisvale aktiivsele mõttetööle tuginedes. Uus VIII klassi õpik ja töövihik, samuti järgnev õpik

töövihikuga ongi üles ehitatud suunaga märksa laiendada ise-
seisva töö osatähtsust ja anda võimalusi töö individuali-
seerimiseks. X ja XI klassi programmis ei ole seni kehtiva-
ga võrreldes väga ulatuslikke mündatusi.

Geograafia uus programm muudab nii õppematerjali vali-
ku kui ka selle käsitusviisi kaasaegse geograafiateaduse-
le ja tema meetoditele vastavamaks. Suuremat rõhku on pan-
dud kartograafilistele teemadele, suurenenud on ka geoloog-
giliste küsimuste osatähtsus. Põhjalikumalt käsitletakse
Maailmamerd. Õppematerjali jaotumine klasside vahel, kursu-
se uus struktuur võimaldab järgnevates klassides paremini
toetuda eelmistes klassides käsitletule ja aitab sellega ka
käsitlust huvipakkumaks muuta. Hoopiski kindlama baasi
geograafia süstemaatilisele kursusele loob algklasside, eriti
IV klassi loodusõpetuse kursus.

VI klassist alates on kavas kasutada üleliidulisi gea-
graafiaõpikuid, millele lisandub VIII klassi jaoks vabariig-
is koostatud Eesti NSV geograafia õpik koos töövihikuga.
Ollakse arvamusel, et V klassis oleks füüsilise geograafia
algkursuse õpetamine aga efektiivsem kohapeal koostatud õpi-
ku (ja töövihiku) järgi, milles füüsilisgeograafiliste alg-
mõistete kujundamisel lähtutaks meie vabariigi ja selle läh-
emate naaberalade kui õpilastele tuttavatest ning nende
vahetule vaatlusele kättesaadavatest geograafilistest ob-
jektidest. Mõistagi ei tähenda selline käsitusviis õpilas-
te geograafilise silmaringi piiramist kitsa kodunurgaga,
vastupidi - see aitab füüsilisgeograafilisi nähtusi nii kogu
NSV Liidu kui ka maailma ulatuses märksa paremini mõista
ja üleliidulisele programmile vastava teadmistemahu otstar-
bekohasemalt ning kindlamini kätte anda.

Ka geograafias, nii nagu teisteski õppealnetes, tuntak-
se vajadust mitmesuguse lisalektüüri järele. Hoopis rohkem
on vaja kaarte, sealhulgas Eesti NSV-st. On alustatud Eesti
NSV kooliatlase koostamist; see peaks ilmuma 1970. aastal.

Bioloogia uus programm näeb ette õppematerjali järgmi-
se jaotuse: V klassis ja VI klassi kahe kolmandiku ulatuses
betaanika, VI klassi lõpukolmandikus ja VII klassis zooloo-

gia, VIII klassis inimese anatoomia, füsioloogia ja tervishoid, X klassis teisest poolaastast alates ja XI klassis üldbioloogia. Arvestades seda, et edaspidi rakendatav loodusõpetuse algkursus nooremates klassides valmistab süstemaatilisteks bioloogiakursusteks märksa paremini ette, samuti seda, et botaanika ja zooloogia süstemaatiliste kursuste käsitlemine ainuüksi ühe õppeaasta jooksul kujuneks liiga ajanapiks ja linnulennuliseks, osutub ka eesti õppekeelega koolis otstarbekohaseks üle minna aine sellisele jaotusele.

Bioloogia, nagu mõnd teistki ainet, on varem mõnede pedagoogide poolt nimetatud nn. jutustavaks aineks. See on täiesti väär ja desorienteeriv. Uutes programmides ja õpikutes peab märksa domineerivamal kohal olema loodusteaduste põhiline meetod - uuritavate objektide vahetu vaatlus ja katsed. Sellest lähtudes suureneb, lisaks teistele teguritele, vajadus kohapealse looduse iseärasusi silmas pidava originaalse õppekirjanduse järele. Kavas on ka edaspidi kasutada nii botaanikas kui zooloogias vabariigis koostatud õpikuid (koos töövihikutega). Nende koostamine on praegu käsil.

Bioloogia on üks neid õppeaineid, millel on väga kaalukas koht õpilaste dialektilis-materialistliku maailmavaate kujundamisel. See on eriti üldbioloogia kursuse üks põhiülesandeid. Edukaid tulemusi võib aga saavutada vaid sel juhul, kui ka kõik eelnevad bioloogiakursuse osad seda eesmärki silmas peavad. Üksikfakte senisega võrreldes märksa mõõdukamalt deseerides pööravad uued programmid ja õpikud enam tähelepanu loodusnähtuste vastastikustele seostele, looduses valitsevate seaduspärasuste tundmaõppimisele. Seda soodustab ka taimekoosluste teema toomine botaanika programmi. Eriti zooloogia kursus vajab tõsisist läbinõttlemist selles suunas, et õpilastele jõukehases vormis mõistetavaks muuta evolutsiooni-idee. Viimane olekski zooloogia käsitlemise keskseks ideeks, millele allub muu hulgas ka äraõppimiseks määratud faktoloogilise materjali hulk ja valik.

Et õpilasi juhtida õpitava objekti - elava looduse enda juurde, on lisaks õpikule ja töövihikule vaja lisavahendeid, eriti mitmesuguste määrajate näol. Kirjastusel "Valgus" ongi kavas taimede, mardikate, kalade jt. määrajate väljaandmine, mis on koostatud kooli huve silmas pidades. Määrajate praktilist kasutamist õpetavad aga juba töövihikud.

Arvestades üldbioloogia kursuse küllaltki suurt mahtu ja sisulist keerukust, on selle kursuse õppimine eesti õppekeelelega koolis juba eelolevast õppeaastast viidud pooleteisele aastale (X ja XI klass).

Joonestamise kursus on eesti õppekeelelega koolis mitmete eespool nimetatud asjaolude tõttu paigutatud VIII-X klassi, mitte VI-VIII klassi, nagu see on tüüpõppeplaanis. Arvestades õpilaste mõnevõrra suuremat küpsust, on uus 1968/69 õppeaastaks ilmuv vabariigi autorite õpik senisest nõudlikum.

Tööõpetuses on kavas jääda senise kahe variandi juurde (üleliidulised programmid lubavad valikut teha 6 variandi hulgast), kusjuures kumbki variant sisaldab üsna mitmekesiseid tööliike. Uues programmis on suuremat tähelepanu pööratud õpilaste tehnilise fantaasia, tehnilise ja kunstilise omaloomingu arendamisele ning üldise töökuultuuri kasvatamisele. Poeglaste variandis on suurendatud elektrotehniliste tööde osa, ulatuslikumalt tutvutakse mitmesuguste mehhaniseeritud seadmetega, samuti uudsate materjalidega ja töötlemisviisidega. Mõlemas variandis on mitmekesistatud ja laiendatud näidistööde loetelu. Uus program peaks aitama tööõpetuse taset, mis on viimasel ajal juba võrdlevisi rahuldavaks muutunud, veelgi tõsta. Samal ajal eritab see aga nii õpetajatele kui ka töökojade siseseadete ja materjalidega varustamise suhtes suuremaid nõudmisi.

Vanemate klasside tööõpetuse sisuks uute programmide kohaselt on üldpolütehniliste teadmiste ning oskuste andmine. Vaatamata mitmete tööliikide vahel ei sea ülesandeks mitte vastava tööala kindlapiiriliste küiseoskuste andmist ja õpilaste tingimatut viimist kvalifikatsioonkatseteni, vaid on tingitud vajadusest konkreetselt õpitavat ja väl-

tida laialivalguvat "kõige ja mitte millegi õppimist". Uued programmid soovivad järgmisi variante: metallitöötlemine, puidutöötlemine, autoõpetus, elektrotehnika, kaubandus, masinakiri, toiduainete tehnoloogia, õmblemine, joonestamine, põllumajanduse mehhaniseerimine, aiandus.

Täiustatud ja viimistletud on ka kehalise kasvatus programm, mis näeb ette õpilaste kehaliste võimete mitmekülgsema ja sihipärasema arendamise. Konkretiseeritud ja täpsustatud on nii programminõudeid kui ka nende realiseerimist ettevalmistav õppe- ja harjutusmaterjal. Uusi programminõudeid täita aitab pidev hoolitsus kehalise kasvatus ja spordi harjutus- ja võistlusbaasi parandamise eest, mis peab nii kehalise kasvatus õpetajate kui ka koolijuh-tide pideva tähelepanu all olema.

Nagu juba eespool öeldud, tuleb uute programmide kohase õppekirjanduse koostamisel ülilühikestest tähtaegadest hoolimata tähtsale kohale seada kvaliteet, vastavus nõuetele, mida tänapäeva pedagoogika õppekirjandusele esitab. Kvaliteedi probleem on seda aktuaalsem, et nüüdsest peale astub vabariigis koostatud õpik (reas aineis) ka autoriteetsete üleliiduliste komisjonide ette. Uute õpikute koostamisele on rakendatud võrdlemisi lai autorite ring, kusjuures märksa on suurenenud tugevama teadusliku ettevalmistusega töötajate osa. Peale selle on autorite konsulteerimise, retsenseerimise, arutlemise, tiiteltoimetamise ja muul viisil aktiivset kaasabi pakkunud mitmed autori-teetsed teaduslikud asutused. On endastmõistetav, et kaasajal ei saa ükski õpik muutmatuna aastakümneid püsida ja töö õppekirjanduse uuendamisel peab olema pidev. Just selle nimel on aga vaja saavutada vähemalt rahuldavale kvaliteeditasemele vastavat stabiilsust.

Teadusalaste teadmiste hulga tohutult kiire rohkene-mine kaasajal, mis muudab ka üldharidusliku kooli õppepro-grammid ja õppekirjanduse lühikese ajaga vananenuks ja sunnib neid aegajalt täiendama, hoiab akuutsena õpilaste vastuvõtuvõime ja pakutava teadmistehulga suhte probleemi. Ei saa eitada probleemi enda püsijäämist ka uutes tingi-

mustes. See sunnib pingsalt otsima lahendusteid ja täiendavaid reserve. Ilmselt peitub neid koolieelikute paremas ettevalmistamises koolile, samuti algõpetuse mõningas tihendamises, sest karuteeneks inimese kujundamisele oleks, teiselt poolt, ka normaalsest küpsemisest mahajääv õppekoormus. Tuleb arvestada ka fakti, et esimesse klassi astuvate laste seas on märgatavalt suurenenud lasteagedades viibinud laste arv. Kui näiteks 1. jaanuaril 1960 oli lasteagedades 2502 sellel aastal kooliastuvat last (I klassi astujate üldarvust 13%), siis 1. jaanuaril 1967 oli neid 6431 (31,5%).

Ühe reservina on sageli viidatud ka mõõdukale õppetöö diferentseerimisele. Praegu on sellisteks õppetöö mõõduka diferentseerimise vormideks üldhariduslike koolide raames mitmesugused ainealased eriklassid, kus kõigile ühtse miinimumi kõrval süvendatult õpitakse üht või mitut õppeainet. Nende eriklasside töö on veel küllalt uudne ja seepärast mitte alati kõige otstarbekohasemalt korraldatud, kuid üldreeglina on nad ennast õigustanud. Edasist korrigeerimist vajavad nii eriklasside võrk kui ka õppeprogrammid.

Õppetöö individualiseerimise ja mõõduka diferentseerimise teeks on ka fakultatiivsed tunnid, mille arv senisega võrreldes märksa kasvab. Nende tundide otstarbekohast kasutamist aitab suunata fakultatiivsete kursuste näidisloetelu ning näidisprogrammid, mille koostamine on käsil. Ilmselt jäävad õppetöö individualiseerimise ja diferentseerimise küsimused ka edaspidi arutlusaineks.

Nagu juba eespool märgiti, tuleb peale uute õpikute (ja nende juurde kuuluvate töövihikute) kavandada ning realiseerida hulga muude täiendavate vahendite väljatöötamist - lisalektüür, ülesanded ja ülesannetekomplektid erinevate võimeteiga õpilastele, teatmikud, sõnaraamatud, kontrolltestid jm. (arvestamata siinkohal mitmesuguseid näitlikke vahendeid). Samuti on ebapiisavalt pedagoogilist ning meetodilist kirjandust õpetajatele. Teiselt poolt tuleb arvestada tõsiasi, et vabariigi trükibaas ei või-

malda isegi rea lähemate aastate jooksul märgatavalt suu-
rendada kirjastamise üldmahtu; pedagoogilise kirjanduse
väljaandmise oluline suurendamine teiste kirjandusliikide
arvel pole samuti reaalne. Neist kaalutlustest lähtudes
ja tuginedes NSV Liidu Ministrite Nõukogu õpikute-alasele
määrusele, mis seab ülesandeks õpikute raamatukogufondide
loomise, on vabariigis kavas õpilaste varustamine õpiku-
tega radikaalselt ümber korraldada. Üleminek õpikutega va-
rustamise uuele korrale on Eesti NSV Ministrite Nõukogu
vastava määrusega põhimõtteliselt otsustatud ja sellega
tehti vabariigi Haridusministeeriumile koos Kirjastusko-
mitee ja Rahandusministeeriumiga ülesandeks välja töötada
lähemad instruksioonid uue varustamiskorra rakendamiseks.
Edaspidi hakkaksid õpikud ilmuma üldreeglina mitte igal
aastal, vaid nelja-aastase intervalliga. Belarveliste sääs-
tude ja muude selleks otstarbeks koondatud vahendite ar-
vel ostetakse need kooliraamatukogudele. Kuigi nelja-aas-
tane intervall ei ole rakendatav eranditult kõigi õpikute
suhtes (näit. on kavas saabits igal aastal välja anda; il-
lumissagedus on suurem ka mitmele klassile määratud õpi-
kute puhul jne.) ja ühekordsed tiraažid peavad teatud kao-
protsendi asendamiseks märksa suuremad olema õpilaste ar-
vust vastavas klassis, toob uus varustuskord siiski mär-
gavat trükimahu säästu. Selle otstarbekohane kasutamine
aitaks lahendada töövihikute, teatmike, lisalektüüri ja
muu õppe-abikirjanduse, samuti õpetajaile ja lastevane-
maile määratud teoste väljaandmise raskusi.

Kavas on kooliraamatukogufondide loomisele asuda
klasshaaval alljärgnevatel tähtaegadel:

- 1969/70 - I klass,
- 1970/71 - II, III klass,
- 1971/72 - IV, V, IX klass,
- 1972/73 - VI, X klass,
- 1973/74 - VII, VIII, XI klass.

Uuele varustuskorrale üleminek nõuab ka koolidelt
pingsat ettevalmistustööd, mille peamiseks osaks on õpi-
lastes heaperemeheliku ja säästliku suhtumise kasvatami-

ne raamatusse üldse, eriti aga õpikusse. Ei saa eitada või alahinnata selle kasvatusülesande pedagoogilist väärtust; selle silmaspidamine on vajalik ka praegu, õpikutega varustamise praeguse korra juures. Mõistagi toob uus õpikutega varustamise kord, vähemalt esialgu, koolidele ootamatuid raskusi ja lisakoormusi. Neid on ka praeguse varustuskorra juures. Ei ole üleliigne märkida, et kahjuks veel küllaltki paljudes koolides osutatakse õpikute kevadisele reservfondide loomisele ja õpikute müügi korraldamisele vähe tähelepanu.

Elavat huvi on vabariigi pedagoogide seas tekitanud programmõpe, mis otstarbekohaselt rakendatuna võimaldab süvendada iseseisvat tööviisi, õppeülesandeid paindlikumalt individualiseerida ning toob õppetöösse vaheldust. Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi algatusel ja organiseerimisel on valmistatud ja koolidele jagatud mitmeid lihtsaid programmõppevahendeid (perfoplaat jt.) ja õppeülesandeid. Õppeainete uuendatud mahu ja sisu tingimustes on sellised didaktilised ja metoodilised otsingud väga vajalikud.

Andmeid klassi- ja koolivälisest tööst
ning õpilasorganisatsioonide tegevusest

Üldharidusliku kooli ülesandeks ei ole mitte ainult õpilaste varustamine kaasaja nõuetele vastava hulga teadusalaste teadmistega, vajaliku hulga vaimse ja füüsilise töö oskuste ja vilumustega, vaid ka õpilase isiksuse igakülgne vormimine, tema teadliku kommunistliku maailmavaate kasvatamine, elutervete suhtumiste ning huvide kujundamine, mitmekülgsete individuaalsete võimete maksimaalne arendamine. Nende ülesannete realiseerimine kulgeb esmajoones õppeprotsessi kaudu, milles orgaaniliselt seostuvad nii õpetamine kui ka kasvatamine. Kasvatatusprobleemid õppetunnis, õppeprotsessi kasvatusliku efektiivsuse tõstmine kujutab endast püsivalt aktuaalset probleemideringi, mis kindlasti pälvib ka kongressi delegaatide tõsist tähelepanu.

Nõukogude kooli üheks juhtmõtteks on kasvatamine kollektiivis ja kollektiivi kaudu. Selle juhtmõtte praktiline realiseerimine on küllaltki keerukas ülesanne, mis nõuab kasvatusprotsessi sügavat uurimist.

Õpilaskollektiivi tuumaks on laste ja noorsoo kommunistlikud organisatsioonid - pioneeri- ja komsomoliorganisatsioon. Need peavad olema tulevase ühiskonnaliikme esimesteks ühiskondliku tegevuse ja ühiskondliku mõtlemise kooliks. Pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooni osa õpilaskollektiivis, õpilaskollektiivi omavalitsuse arendamine pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooni kaudu ja muud sellealased probleemid on olnud pikemat aega mõttevahetuse ja vaidlusobjektiks ka üleliidulises ulatuses.

Kahe õpetajate kongressi vahelist perioodi iseloomustab nii pioneeri- kui ka õpilaste komsomoliorganisatsioonide liikmete arvu kasv ja organisatsiooniline tujevnemine.

1968.a. alguseks oli vabariigi üldhariduslike koolide 84265-st pioneeriealisest õpilasest pioneere 74602, 56265-st oktoobrilapsealisest oktoobrilapsi 54368. Koolides tegutses 3348 pioneerirühma.

Loomulikult ei peegelda organisatsioonide töö tulemusi ainult arvuline kasv, mis on üheks iseloomulikuks näitavuks. Tähtis on organisatsiooni töö sisu, organisatsiooni liikmete aktiivsus. See sõltub suuresti ka kommunistlike lasteorganisatsioonide töö pedagoogilisest juhendamisest ja suunamisest pedagoogide poolt.

Tähtsat osa etendab selles vanempioneerijuht.1967/68. õppeaastal töötas vabariigi koolides 502 vanempioneerijuhti. Nendest kõrgem haridus oli 52-1, lõpetamata kõrgem haridus 12-1, keskpedagoogiline haridus 86-1 vanempioneerijuhil. Ülejäänud vanempioneerijuhid olid keskharidusega, nende hulgast 88 oli lõpetanud vanempioneerijuhtide ettevalmistamise eriklassid. Võrdlemisi suur on vanempioneerijuhtide kaadri liikuvus: igal aastal vahetub neist rohkem kui veerand. 1967/68. õppeaastal töötas vanempioneerijuhina esimest aastat 143 töötajat (neist 21 omas varasemat pedagoogilise töö staaži), 1-2-aastase vanempioneerijuhi staažiga oli 151, staažiga 3-4 aastat 80, 5-10 aastat 96 ja üle 10 aasta 31 vanempioneerijuhti. Keskmine pedagoogilise töö staaž vanempioneerijuhtidel oli 3,7 aastat, keskmine pioneeritöö staaž 2,8 aastat. Vanempioneerijuhtide ettevalmistamisel ja kvalifikatsiooni tõstmisel on kaalukat osa etendanud Tagametsa õppelaager (1967/68. õppeaastail töötanuid oli sellest esavõtnud 141 inimest), kursused uutele, esimest aastat töötavale vanempioneerijuhtidele (1967/68. õ.-a. vanempioneerijuhtidest olid need läbi teinud 131 inimest); vanempioneerijuhtide kaugõppekooli oli lõpetanud 42 inimest.

Pioneerimalevate töö juhendamise parandamisele aitab kaasa pioneeritöö metoodiku ametikoha loomine rajooni või linnaharidusosakonna ja komsomolikomitee juures. Koolide pioneerimalevate töö abistamisel on tähtis osa ka pioneerimajadel ja pioneeride paleedel, samuti teistel koolivälistel lasteasutustel. Nende arv on kahe kongressi vahelisel perioodil märksa kasvanud.

	Perspektiivis			
	1960/61	1967/68	1970/71	1975/76
Pioneeride paleed ja majad nende tööst osavõtvaid lapsi	14	16	18	20
Naturalistide majad	-	13449	ei planeerita	
Turismi majad	3	3	4	5
Noorte tehnikute majad	1	1	1	1
	-	1	2	5
		(1968)		

1968. aastal organiseeritakse Tallinnas Noorte Tehnikute Keskmaja, mis peaks tublisti parandama meie kooliväliste asutuste võrgu tööst puudujääki - poeglaste suhteliselt liiga vähest hõlmavust huvikohase ja arendava tegevusega.

Lähemate aastate ülesandeks on organiseerida pioneerimajad kõigis rajoonides.

Laienenud on õpilaste kehakultuuri- ja spordiliikumine. Koolinoorte spordiühing "Noorus", mille algorganisatsioonid töötavad kõigis 8-klassilistes ja keskkoolides, hõlmab 86000 õpilast, s.o. umbes 85 protsenti V-XI klassi õpilastest.

Laste spordikoolide kasvu iseloomustavad järgmised arvud.

	Perspektiivis			
	1960/61	1967/68	1970/71	1975/76
Laste spordikoole neis õpilasi	19	20	24	26
Lastestaadione	6982	8836	ei planeerita	
	3	3	3	3

Suurenenud on osavõtt suvistest pioneerilaagritest. 1967. aastal puhkas ametiühingute 81-s pioneerilaagris 44000 last. Mõõdunud suvel tegutses ka 460 elukoha- ja huvijärgset pioneerirühma. Paljudes koolides on traditsiooniks saanud oma pioneerimaleva, pioneer- ja komsomoliaktiivi suvelaagrid. Vanemate klasside õpilaste - kommunistlike noorte suvise töö uue vormina loodi 1967.a. keskkooliõpilaste ehitusmalev, millesse kuulus ligikaudu 300 õpilast.

1967. aastal loodi Tallinnas Spordiinternaatkool.

Õpilaste huvisid klassi- ja koolivälise tegevuse vastu on elavdanud ainealaste olümpiaadide korraldamine. Koostöös Tartu Riikliku Ülikooliga korraldatakse perioodiliselt olümpiaade emakeeles, kirjanduses, matemaatikas, füüsikas, keemias, bioloogias, ajaloos, geograafias.

Reas keskkoolides antakse trükkimisvõimaluste nappusest hooimata välja trükitud õpilasalmanahhe, mis tugevasti stimuleerivad õpilaste kirjanduslikku omaloomingut. Õpilasalmanahhide lehekülgedelt on luuletaja, prosaisti, dramaturgi või publitsistika "suurde" kirjandusse astunud rida andekaid noori: Teet Kallas, Ly Seppel, Mati Unt, Andres Ehin jt. Mõeldunud aastal ilmus kirjastuse "Eesti Raamat" väljaandel kogumik "Noorte sulega", mis kuni 1965. aastani ilmunud õpilastööde paremikut valikut esitades pakub huvi ka küllalt nõudlikule lugejale.

Teistest kunstialadest on koolides enamviljeldavaiks olnud muusika, kujutav ja tarbekunst ning rahvatants. Muusikaliste ja rahvatantsukollektiivide tegevust on aidanud stimuleerida paremate osavõtt vabariiklikest üldlaulupidudest ja rahvakunstiõhtutest ning koolinoorte laulu- ja tantsupidudest. Viimane, haaravat vaatepilti ja sügavat kunstilist elamust pakkuv isetegevusürituste vorm on sündinud kahe kongressi vahelisel perioodil. Need on koolinoorte vabariiklikud laulu- ja tantsupeod. Esimene neist toimus 1962. aastal ja oli pühendatud V.I. Lenini nimelise Pioneeriorganisatsiooni 40. aastapäevale; teine, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevale pühendatud koolinoorte laulu- ja tantsupidu toimus 1967. aastal, kodumaa juubeliaastal. Rohkem kui kahtkümmet tuhandet koolinoort ühendanud suurüritused olid nii osavõtjaid kui kuulajaid-vaatajaid sügavalt erutavaiks ja kasvatuslikult mõjukaiks sündmusteks.

Praegu tegutsevad kõigis vabariigi koolides mitmesugused laste muusikalised kollektiivid. Peale selle on rohkem kui 90 kooli juures organiseeritud nn. muusikaklassid, mis töötavad lastevanemate kulul ja annavad õpilastele süstemaatilisi muusika-alaseid teadmisi ning oskusi.

Kujutava- ja tarbekunstialase omaloomingu viljelemist on ergutanud eelmisest õpetajate kongressist alates traditsiooniliseks muutuvad õpilastööde vabariiklikud näitused, mis on ühtlasi omapäraseks metoodilise töö vormiks kunstilise kasvatuselise ja tööõpetuse õpetajatele. Õpilastööde kunstiline tase on aasta-aastalt tõusnud; seda on tunnistanud ka vabariigi õpilaste omaloomingulistele töödele antud hinnangud näitustel Moskvast, Saksa DV-s ja reas teistes välisriikides. Huvitavaks ja sügava kasvatusliku sisuga töövormiks oli üle vabariigi hoogsalt levinud liikumine valmistada kunstipäraseid kingitusi vabariiki Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastal küllastanule. Kingitustele juurdelisatud tervituskaardi tagasisaadetav osa röömustas noori meistreid sügavasti. Sellelaadilisi rahvaste sõprust süvendava sisuga liikumisi on vaja edaspidi algatada.

Peale kunstiringide tegutseb vabariigis ligi sada lastevanemate kulul töötavat kunstiklassi ligi 1300 õpilasega.

Huvi äratamine lastes kunstilise ja loomingulise tegevuse vastu on kasvatuslikult hindamatu väärtusega. Seda arvestades ei saa me tunnustatavatele edusammudele vaatamata olukorda esteetilise kasvatuselise valdkonnas rahuldavaks pidada. Palju on sel alal organisatsiooniliseltki pooliti lahendatud küsimusi, mis edasist tööhoogu pidurdavad.

Klassi- ja koolivälisest tegevusaladest vajab senisest enam hoolt sõjalis-patriootiline töö, kus kõrvuti heade saavutustega esineb paljudes koolides veel oskamatust õpilastes sellealase tegevuse vastu huvi äratada.

Häid näiteid on internatsionaalse kasvatuselise valdkonnas: mitme vabariigi õpilaste ja õpetajate ühisüritused Valga rajooni koolides, rahvaste sõpruse peod Tartu linna ja mõnedes teistes koolides, mitmete pioneerimajade poolt korraldatud rahvaste sõpruse nädalad jms.

Senisest paremini on vaja õpilastega korraldatavaid üritusi organiseerivate asutuste tööd nii rajooni ja linna kui ka vabariigi (ja üleliiduliseski) ulatuses koordineerida. Mõnel juhul viib koordineerimatus ülekuhjamisele, ki-

sub eemale õppetööst ja kahjustab seda. Mida ja millal korraldada - sel alal peaks viimane sõna olema kooli ulatuses kooli direktoril, rajoonis või linnas vastaval haridusosakonnal; vabariigi ulatuses peab selle ülesande täitma Haridusministeerium.

Andmeid eriinternaatkoolide, internaatkoolide
ja lastekodude kohta

Üldtüüpi internaatkoole (kaasa arvatud sanatoorsed) töötas 1967/68. õppeaastal 13, õpilaste arv õppeaasta algul oli neis 4477.

Kõrvale jättes äärmuslikud seisukohad internaatkoolide tähtsuse ja vajalikkuse kohta tuleb märkida, et praeguse aja rahvahariduse süsteemis on neil vajalik osa etendada. Mitmetest asjaoludest tingituna ei ole aga internaatkoolide töösisu ja iseloom veel normaalse internaatkooli spetsiifikale vastav.

Praegu, millal täielikult puuduvad koolid ülekasvanud õpilastele, kes vajaksid mõnevõrra teistsugust, nende eale vastavamat õppe- ja kasvatustöö korraldust koos professionaalse tööõpetuse lülitamisega õppeplaani, suunavad rajoonide ja linnade kohalike nõukogude alaealiste asjade komisjonid massiliselt internaatkoolidesse normaalse vanuse tunduvalt ületanud õpilasi, kelle huvi õppetöö vastu harilikes koolitingimustes on väike ja kes kalduvad distsiplineerimatusele. Seepärast on internaatkoolide õpilaskontingendist suur osa pedagoogilises mõttes raskesti mõjutatav ja muudab õppe- ja kasvatustöö internaatkoolis küllaltki komplitseerituks. Pealegi on see kontingent küllalt suure liikuvusega: nimetamisväärne osa ülekasvanuid suunatakse internaatkoolidesse õppeaasta keskel. Iseloomustav on näiteks see, et 1967/68. õppeaasta algul Pärnu Internaatkooli vastuvõetud 156-st õpilasest oli 61 oma kooliea jooksul juba mõnda klassikursust korranud.

Mitte kõigis koolides ei ole nendes tingimustes edukalt toime tulnud õpilaskollektiivi kujundamisega. Tugevamad komisjoliorganisatsioonid on Rakvere ja Vaeküla Internaatkoolis. Esimeses olid ka õppetöö tulemused suhteliselt head - 1966/67. õ.-a. lõppkokkuvõttes ligi 94%.

Rakvere Internaatkoolis ilmneb ka paremini korraldatud töö-õpetuse ja praktilise töö kasvatuslik ning distsiplineeriv mõju.

Probleemiks on internaatkoolide püsiva ning kogunud pedagoogilise kaadri kujundamine. Märksa on vaja parandada internaatkoolide sanitaarseid tingimusi ja meditsiinilist teenindamist.

Internaatkool peab olema lapsele teiseks koduks. Kogemused on näidanud, et kodusemat miljööd on suhteliselt kergem kujundada tagasihoidlikuma õpilaste arvuga internaatkoolides.

Tänu sellele, et debiilseid lapsi on järjekindlamalt välja selgitatud ja rangelt nõutud ka nendelt koolikohustuse täitmist, on neid viimasel ajal hoopiski paremini jõukohase spetsiaalse õppetööga hõlmatud. See on toonud kaasa vajaduse suurendada õpilaskohtade arvu eriinternaatkoolides ja abiklassides (1960/61. õppeaastal õppis neis 798, 1967/68. õppeaastal 1976 õpilast). Ka praegune kohtade arv ei ole küllaldane, sest debiilsete laste maksimaalseks arendamiseks on vaja nad tingimata hõlmata neile spetsiaalselt kohandatud õppetööga.

Kurtide ja kuulmishäiretega ning pimedate laste eriinternaatkoolides õppis 1967/68. õppeaastal 373 last, reuma- ja poliümüeliidihaigete laste koolides 314 last.

Besti NSV Haridusministeeriumi süsteemis töötab 19 lastekodu, milles 1967/68. õppeaasta algul oli 1428 last, neist eelkooliealisi 497 ja kooliealisi 931. Orbude ja hoolduseta lapsed vajavad lastekodu näol uut kodu, mis rahuldaks nende mitte ainult ainelisi, vaid ka eetilisi ning emotsionaalseid tarbeid. Sellist koduõhkkonda on paremates lastekodudes suudetudki luua; kahjuks aga ei iseloomusta see veel kõigi lastekodude tööd. Parandamist vajab lastekodude varustamine ja meditsiiniline teenindamine; tuleb suurema sihipärasusega korrastada ja laiendada lastekodude hooneid.

Andmeid õhtu- ja kaugõppekoolide
kohta

Võimalust sõja- ja sõjajärgseil aastail poolelijäänud haridustee jätkamiseks on õhtu- ja kaugõppekoolid pakkunud kümnetele tuhandetele täiskasvanutele. Kui esimesel sõjajärgsel (1945/46.) õppeaastal töötas vabariigis 4 õhtukooli, siis edaspidi kasvas nii koolide kui ka neis õppijate arv tublisti.

1960/61. õppeaastal tegutses vabariigis 56 töölismoor-te kooli 13098 õpilasega (III-VII kl. 3837, VIII-XI kl. 9261). Kõrgseisuni jõudis see õppevorm 1964/65. õppeaastal. Sellel õppeaastal tegutsesid 65 töölisnoorte kooli ja töö-lisnoorte klassid 3 kooli juures õpilaste arvuga III-VIII klassis (koos lühendatud õppeajaga klassidega) 9571 ja IX-XI klassis 10314, kokku III-XI klassis 19885 õpilast. Meistrite klasse töötas 15 õhtukooli juures kokku 1166 õpi-lasega (III-VIII kl. 211, IX-XI kl. 955 õpilast). Iseseis-vaid maanoorte koole töötas 8, millele lisandusid maanoor-te klassid 87 kooli juures õpilaste arvuga kokku 2391 (V - - VIII kl. 1803, IX-XI kl. 588). 7 kaugõppekoolis õppis 7088 õpilast (V-VIII kl. 3759, IX-XI kl. 3329). Kokku õp-pis õhtu- ja kaugõppekoolides 1964/65. õppeaastal 30530 õpilast (III-VIII kl. 15344 ja IX-XI klassis 15186).

Õppetöö õhtust ja kaugõppevormi 1967/68. õppeaastal iseloomustavad alljärgnevad arvud.

Koolitüüp	Õpilasi		
	III-VIII kl.	IX-XI kl.	Kokku
58 iseseisvat töölisnoor-te kooli ja 3 töölis-noorte klassi	5244 (koos lühen-datud õppe-ajaga kl.)	9957	15201
Maanoorte klassid 4 kooli juures	45	36	81
11 kaugõppekooli meistrite klassid	3979	4749	8728
Kokku	9268	14742	24010

Mõningad õppevormid on hakanud taanduma, näiteks meistrite klassid ja lühendatud õppeajaga klassid, mille sisuline efektiivsus ongi küllalt küsitav. Kaugõppekoolide ja nende konsultatsioonipunktide võrgu laienemine on iseseisvad maa-noorte koolid täielikult välja tõrjunud, samuti vähendanud väikesi töölisnoorte koole ning nende alatäituvusega klasse. Sealjuures ilmneb ka võrdlemisi kaalukas õpilaste arvu vähenemise tendents.

Samal ajal iseloomustab õhtu- ja kaugõppekoolide õpilaskontingendi muutusi ka pidev noorenemise tendents.

	1960/61	1967/68
Õpilaste üldarv	100%	100%
sellest 15-18 a.	29,8%	37,4%
19-20 a.	18,2%	16,6%
21 a. ja vanemad	52,0%	46,0%

8-klassilist haridust mitteomavate ja rahvamajanduses töötavate noorte (tinglikult kuni 35 eluaastani) üldarv ei ole õhtu- ja kaugõppekoolide küllaltki suure hõlmavuse juures väga oluliselt vähenenud. Need nähtused on kokkuviidavad ja kõnelevad sellest, et objektiivseil põhjustel haridustee katkestanud ja selle omandamise vastu elavat huvi tundvatest noortest on suur osa õhtu- ja kaugõppekooli kaudu oma haridust juba täiendanud, pooliku haridusega noorte kontingent aga saab pidevalt värsket toitu väljalanguse teel päevastest koolidest. Seepärast tuleb veelkordselt rõhutada pideva võitluse vajadust päevase 8-klassilise kooli (ja keskkooli) lõpetamise eest normaalse ajaga (ilma klassikursusi kordamata, mis viibki massilisele väljalangusele), kohati vaatavad ka alaealiste komisjonid õhtukoolidele kui abiventiilile ja suunavad alaealisi neisse liiga kergekäeliselt. Üldreeglina on Haridusministeeriumi poolt keelatud alla 16 aastaste noorukite vastuvõtmine õhtukoolidesse.

Õpilaskontingendi märgatav noorenemine on sundinud õhtukoole oma kasvatustöö vorme ümber korraldama.

Suurenenud on klassijuhataja osatähtsus; õhtukoolides on märksa vajalikumaks saanud klassijuhatajatunnid eetilise-

tel, ideelis-poliitilistel ja teistel kasvatusteemadel, koolide kasvatuslike traditsioonide väljakujundamine jne. Õppe-
edukusega ja õpilaskontingendi säilitamise tasemega ei saa
õhtu- ja kaugõppekoolides kuidagi rahulduda.

Tugevnenud on koolide ja ettevõtete side. Suuremat vil-
ja on õhtukooli värbamine ja õppetöö õhtukoolides kandnud
seal, kus pingutused ei ole jäänud ainult koolipoolseiks ja
ettevõtete kollektiivid sellest aktiivselt osa võtavad. Tuleb
välja kujundada õhtu- ja kaugõppekoolide ratsionaalne võrk
ja hoolt kanda nende viljaka töö eest; teisiti ei ole vähe-
malt 8-klassilise hariduse andmise ülesanne kõigile noortele
töötajatele realiseeritav. Märksa aitaks seda kergendada ka
üldhariduse kaalukam arvestamine neortöölistele kvalifikat-
sioonijärgude omistamisel, enamtasuvatele töökohtadele pai-
gutamisel jne. Töötavate noorte õppimasuunamisel täidetakse
veel halvasti partei ja valitsuse sellekohaseid direktiive.

On välja kujunenud õhtu- ja kaugõppekoolide stabiilsem
õpetajatekaader. Käesoleval õppeaastal töötab töölisnoorte
koolides 964 õpetajat (neist 643 põhikohaga); kõrgemat hari-
dust omab neist 793, lõpetamata kõrgemat haridust 105. Para-
nenud on koolide materiaalne baas.

Kirjaoskamatus juhud on vabariigis praeguseks ajaks
peaaegu likvideeritud.

Õpetajast

Hariduselu keskne kuju on õpetaja. Peamiselt tema kaudu realiseeritakse kõik olulisemad haridus- ja kasvatusalased ülesanded; temast - ta pedagoogilisest ja kodanikuisiksusest, teadmistest, oskustest, võimetest - oleneb üldhariduse alal püstitatud eesmärkide saavutamine.

1. oktoobril 1967.a. töötas vabariigi alg-, 8-klassilistes ja keskkoolides 11833 õpetajat (k.a. direktorid ja nende asetäitjad). Rõhuval enamikul on küllaldaselt pedagoogilise töö kogemusi.

1.okt.1960 1.okt.1967

Kokku õpetajaid (k.a. direktorid ja nende asetäitjad) alg-, 8-klassilistes ja keskkoolides	10982	11833
Staažiga alla 5 a.	2823	2106
Staažiga 5-10 a.	} 7562	2339
Staažiga 10-25 a.		6686
Staažiga üle 25 a.	597	702

Nagu eeltoodust nähtub, on märksa vähenenud vähem kui 5-aastase pedagoogilise töö staažiga õpetajate osakaal, mis kõneleb õpetajatekaadri pidevast stabiliseerumisest. Eriti märgatav on eelnimetatud tendents I-IV klassi õpetajate seas: 1960.a. oli 3721-st algkooli õpetajast ja juhatajast staažiga alla 5 aasta 939 (25,2%), 1967.a. 3466-st 497 (14,3%).

Märgatavaid muutusi on toimunud õpetajate hariduslikus tasemes.

1.okt.1960 1.okt.1967

Kokku õpetajaid (k.a. direktorid ja nende asetäitjad) alg-, 8-klassilistes ja keskkoolides	10982	11833
Lõpetatud kõrgema haridusega	3386	5569

	1.okt.1960	1.okt.1967
Õpetajate instituudi või lõpetamata kõrgema haridusega	2147	1603
Pedag. keskeriharidusega	4079	3105
Üldise keskharidusega või mittepedag. keskerihari- dusega	1134	1411
Lõpetamata keskharidusega	236	145

Märksa tõusnud on küll kõrgemat haridust omavate pedagoogide arv ja erikaal, kuid sealjuures osaliselt nende õpetajate arvel, kellel oli varem õpetajate instituudi, lõpetamata kõrgem või pedagoogiline keskeriharidus; üldkeskharidusega või mittepedagoogilise keskeriharidusega õpetajate arv on koguni tõusnud ja mitte ainult I-IV klassis, vaid varemateski klassides. Peamiselt on need algklasside ja tööõpetuse ning teiste nn. oskusainete õpetajad.

8-klassiliste koolide direktoritest ja nende asetäitjatest omab lõpetatud kõrgemat haridust 67,9 protsenti 35,7 protsendi asemel 1960. aastal.

Keskkoolide direktorite ja nende asetäitjate juures on vastavad protsendid 88,5 (1967) ja 80,0 (1960).

1960.-1968.a. on vabariigi alg-, 8-klassilised ja keskkoolid saanud ja saavad 1968.a. suunamiskava järgi uut pedagoogilise ettevalmistusega kaadrit alljärgnevalt:

Tartu Riiklikust Ülikoolist	968
Tallinna Pedagoogilisest Instituudist	1189
Tallinna Riiklikust Konservatooriumist	40
ENSV Riiklikust Kunstiinstituudist	24
Eesti Põllumajanduse Akadeemiast	17
Teiste liiduvabariikide kõrgematest õppeasutustest	68
Tartu Pedagoogilisest Koolist	353
Muusikakoolidest	47
Tartu Kunstikoolist	35

Mittestatsionaarselt on aastail 1961-1967 kõrgema kooli lõpetanud 1352 Haridusministeeriumi süsteemis töötanud pedagoogi.

Käesoleval ajal tuntakse koolides puudust veel mitmete õppeainete õpetajatest (matemaatika, füüsika, muusika jt.).

Probleemiks on vajaliku ettevalmistusega õpetajate saamine 8-klassilistele koolidele nende ainete õpetamiseks, kus õppeplaan ei anna normaalkoormust. Seepärast osutub mõõdapääsmatuks valmistada kõrgemas koolis ette õpetajaid ka liiterialadel.

On palju kõneldud programmide ja õpikute vananemisest teaduse ja tehnika kaasaegse arengutempo tingimustes. Sama on ülekantav ka õpetajale: ilma enesetäiendamiseta võib kergesti maha jääda kaasaegsetest nõuetest.

Eriti tähtis on see praegu, üleminekul uutele programmidele, millal nii õppeaine sisu kui ka sellest tingituna käsitusmetoodika suuresti muutub; reas aineis tuleb õpetada teemasid ja küsimusi, mida õpetajad ise ka kõrgemas koolis kas üldse või küllalt põhjalikult tundma ei õppinud (näit. matemaatikas, üldbioloogias jm.). Võib ütelda, et õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine on üks uutele programmidele ülemineku põhilüüsid.

Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut on töö korraldamisel põhimõtteks seadnud, et iga õpetaja vähemalt üks kord viie aasta jooksul vabariiklikel kursustel käiks. (Õpetajad, kes õpetavad mitut ainet, peavad vastavalt saagedamini kursustel käima.) Enesetäiendamise tähtsaks lüliks on ja jääb muidugi ka metoodiline töö rajooni või linna ja kooli ulatuses.

Kahe kongressi vahelisel perioodil on õpetajad mitmesugustest täienduskursustest ja seminaridest osa võtnud järgmiselt.

	Kursused	Vabariiklikud seminarid	Kohalikud seminarid
1961.a.	1689	1170	3508
1962.a.	2276	2006	4472
1963.a.	1573	2447	3280
1964.a.	1568	1570	4890
1965.a.	1716	2104	4031
1966.a.	2023	1804	4738
1967.a.	3346	2076	2787

Välja on töötatud üldine kursuste ja seminaride plaan edaspidisteks aastateks ja rajoonide ning linnade haridusosakondadele ja koolidele teatavaks tehtud õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise plaanipäraseks suunamiseks.

Peale üldise kursuste plaani on koostatud õpetajate ettevalmistamiskursuste ja -seminaride plaan üleminekuks uutele programmidele. See on ajaliselt kooskõlastatud uutele programmidele ülemineku graafikuga.

Nimetatud plaan eesti õppekeelega koolidele on esitatud lehekülgedel 66 jj., vene õppekeelega koolidele lk. 70 jj.

On väga tähtis, et koolid ja haridusosakonnad suunaksid õpetajaid nendele kursustele läbimõeldult. Kaalumatuks sel alal on paljudel juhtudel ilmnenu.

Kvalifikatsiooni tõstmise ulatuslikumat ja efektiivsemat korraldamist on tugevasti häirima hakanud Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi baasi nõrkus. Tõsi - heaks saavutuseks on kunagisest kodanliku-aegsest sõjaväelaagrist omapärase õpetajate suvekursuste baasi väljakuundamine Värskas, mille eeliste hulka kahtlemata kuulub õppimise ja tervise kosutamise otstarbekas ühendamine ja võimalus kursustele tulles lapsi kaasa võtta. Samal ajal aga muudab baasi vähene mahutavus, tema kaugus teaduslikest keskustest, samuti võimalus baasi ainult suvel kasutada selle ebapiisavaks. Teaduslikult nõudlikumate, raamatukogusid, laboratooriume jne. vajavate kursuste korraldamiseks on vaja tugevamat baasi Tallinnas (ja Tartus). Pealegi on vaja korraldada kursusi aastaringsest. Eriti peavad direktorite ja nende asetäitjate kursused langema õpetöö ajale, et võimalik oleks näitetunde külastada ja tegelikku õppeprotsessi analüüsida.

Asendamatuks ja õieti põhiliseks enesetäiendamise ja kvalifikatsiooni tõstmise teeks on iga õpetaja iseseisev töö.

Üheks seda raskendavaks asjaoluks on pedagoogilise ja meetodilise kirjanduse nappus. See on probleemiks üleliiduliseski ulatuses, eriti aga vabariigis. Nagu eespool öel-

Besti õppekeelega üldhariduslike koolide
õpetajate täienduskursused üleminekuks uutele programmidele

	1967		1968		1969		1970	
	vabariik-likud	koha-likud	vabariik-likud	koha-likud	vabariik-likud	koha-likud	vabariik-likud	koha-likud
1. Eesti keel	3	4	5	6	7	8	9	10
2. Kirjandus							IX 100	IX 100
3. Vene keel							IV 75	IV 700
							IX 100	IX 100
4. Füüsika					VII 50	VII 400	VIII 50	VIII 400
5. Bioloogia	XI 100				IV 75	IV 700	VI 50	VI 400
					V-VIII 50	V-VIII 400		
6. Matemaatika							IV 100	IV 700
							VIII 50	VIII 400
7. Geograafia			IX 100		V 50	V 400	VI 50	VI 400
					IX 100			
8. Keemia	VII 50	VII 400	VIII 50	VIII 400	IX 100		X 100	
9. Inglise keel							V 50	V 250
10. Saksa keel			IX-XI 100				V 150	
11. Ajalugu			IX-XI 50		IV 75	IV 700	VI 50	VI 400
					IX 100			
12. Joonistamine			IV-VI 100	IV-VI 1100				
13. Joonestamine			VIII 100	VIII 700	IX 100			
14. Muusika							IV 75	IV 700
							IX 100	IX 100

	1971			1972			1973		
	vabariik- likud	kohalikuld	vabariik- likud	kohalikuld	vabariik- likud	kohalikuld	vabariik- likud	kohalikuld	
	11	12	13	14	15	16	15	16	
1. Besti keel	IV 75 V 50 X 100	IV 700 V 400	VI 50 VII 50	VI, VII 400	VIII 50	VIII 400	VIII 50	VIII 400	
2. Kirjandus	X 100 IV 75 V 50	IV 700 V 400	XI 100 VI, VII 50	VI, VII 400	VIII 50	VIII 400	VIII 50	VIII 400	
3. Vene keel	V 50 X 100	V 400	VI 50 XI 100	VI 400	VII 50	VII 400	VII 50	VII 400	
4. Füüsika	IX 100		X 100		XI 100				
5. Bioloogia	VII 50	VII 400							
6. Matemaatika	V 50 IX 100	V 400	VI 50 X 100	VI 400	VII 50 XI 100	VII 400	VII 50 XI 100	VII 400	
7. Geograafia	VII-VIII 50	VII-VIII 400							
8. Keemia	XI 100								
9. Inglise keel	VI 50	VI 250	VII 50	VII 250	VIII 50	VIII 250	VIII 50	VIII 250	
10. Saksa keel	VI 150		VII 150		VIII 150		VIII 150		
11. Ajalugu	V 50 X 100	V 400	XI 100						
12. Joonistamine									
13. Joonestamine									
14. Muusika	V 50	V 400	VI 50	VI 400	VII-VIII 100	VII-VIII 400	VII-VIII 100	VII-VIII 400	

I	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15. Kehal. kasv.				V-XI 100	V-VIII 400				
16. Poegl. tööp.				V-XI 100	V-VIII 400				
17. Tütarl. tööp.				V-XI 100	V-VIII 400				
18. Astronoomia									XI 100
<u>Algklassid</u>									
I		100	mat. } 700	50	tööp. } mat. } 700 muus. } joon. } keh. k. }	100	keh. k. } joon. } tööp. } mat. } muus. } eesti k. } kodul. }		tööp. } keh. k. } joon. } muus. } mat. } eesti k. } kodul. }
II		100	vene k. } 700	100	tööp. } mat. } muus. } 700 vene k. } keh. k. } joon. }		mat. } muus. } tööp. } vene k. } keh. k. } joon. }	100	vene k. } eesti k. } mat. } kodul. } 700 keh. k. } joon. } muus. } tööp. }
III		100	vene k. } 700		vene k. } joon. } 700 keh. k. } tööp. }	100	mat. } vene k. } muus. } joon. } 700 keh. k. } tööp. }		mat. } muus. } vene k. } eesti k. } 700 kodul. } joon. } keh. k. } tööp. }
Kõigi õppeainete		450	2500	1050	5200	900	4700	1500	6450
kursused kokku									

	11	12	13	14	15	16
15. Kehal. kasv.						
16. Poegl. t888p.						
17. T888tarl. t8888p.						
18. Astronoomia						
<u>Algeklassid</u>						
I						
		eesti k. } kodul. } 700		eesti k. } kodul. } 700		
		ke. k. } joon. } t8888p. } keh. k. }		eesti k. } kodul. } 700		eesti k. } kodul. } 700
II						
		keh. k. } eesti k. } kodul. } mat. } t8888p. } muus. } joon. }		eesti k. } kodul. } 700		
III						
	100	eesti k. } kodul. } mat. } muus. } joon. } keh. k. } t8888p. }		eesti k. } kodul. } mat. } muus. } 700		eesti k. } kodul. } 700
K8888igi 88888ppeainete kursused kokku	2000	6950	1050	4350	700	3650

Vene õppekeelega koolide täienduskursused
üleminekul uutele programmidele

	1968		1969		1970	
	vabariik- likud	kohalikul	vabariik- likud	kohalikul	vabariik- likud	kohalikul
1. Alklassid			I 50	I kõik	II 50	I } II } kõik
2. Vene keel			IV 50	IV kõik	VI kõik	IV kõik uued
3. Kirjandus	VIII } IX } kõik		IV 50 V kõik	IV kõik	V } IX } kõik	IV kõik uued
4. Matemaatika			IV 50	IV kõik		IV kõik uued
5. NSVL ajalugu			IV 50	IV kõik		IV kõik uued
6. Üldajalugu	VIII kõik		VI } IX } kõik		V } X } kõik	
7. Ühiskonnaõp.			VI kõik		X kõik	
8. Geograafia	V kõik		VI kõik		VII-VIII kõik	
9. Bioloogia	V } VIII } kõik		VI } VII } kõik			
10. Loodusõpetus			IV 50	IV kõik	II 50	IV kõik uued II kõik
11. Füüsika	VI kõik		VII kõik		VIII kõik	
12. Astronoomia			X kõik			
13. Joonestamine			VI-VIII kõik			
14. Keemia	VII, X kõik		VIII kõik		IX kõik	
15. Võõrkeel	V kõik		VI kõik		VII, X kõik	

	1971		1972		1973	
	vabariik- likud	kohalikulid	vabariik- likud	kohalikulid	vabariik- likud	kohalikulid
1. Alklassid	III 50	I } II } III } kõik IV kõik ued		I } II } III } kõik IV kõik ued		II } III } kõik
2. Vene keel						
3. Kirjandus						
4. Matemaatika	VI } X } kõik X kõik	IV kõik ued IV kõik ued	VII kõik	IV kõik ued IV kõik ued	VIII kõik	
5. NSVL ajalugu						
6. Üldajalugu						
7. Ühiskonnaõp.						
8. Geograafia						
9. Bioloogia						
10. Loodusõpetus	III 50	IV kõik uued II } III } kõik		IV kõik uued II } III } kõik		II } III } kõik
11. Füüsika						
12. Astronoomia	IX kõik			X kõik		
13. Joonestamine						
14. Keemia						
15. Võõrkeel						

dud, avanevad mõnevõrra paremad võimalused sellealase kirjanduse väljaandmiseks seoses üleminekuga õpikute varustamise uuele korrale. Sel juhul vabaneb osa kirjastuse mahutu; pedagoogilise ja metoodilise kirjanduse peamiseks väljaandjaks saab aga kehtivate kirjastuseeskirjade juures olla ikkagi eeskätt riiklik kirjastus. Haridusministeeriumi ning tema instituutide ametkondlik kirjastustegevus on vaid hädapäraseks abivõtteliseks mõnede väljaanneteliikide piires (programmid, juhendid, õppeülesanded jms. peamiselt instruktiivne materjal). Kindlasti on Haridusministeerium ka neid võimalusi ebapiisavalt kasutanud. Rotaprintitsehhi käikulaskmine vabariigi kirjastuskomitee algatusel peaks ametkondlike väljaannete trükkimiseks edaspidi mõnevõrra soodsamaid võimalusi pakkuma.

Ulatuslikumate metoodiliste tööde ettevalmistamist ja väljaandmist on mõnevõrra edasi lükanud ka töö programmide uuendamisel: uued metoodilised väljaanded peavad, mõistagi, programmide uue sisuga kooskõlas olema. 1968. aasta jooksul koostatakse pedagoogilise ja metoodilise kirjanduse koostamise ning väljaandmise perspektiivplaan, mis hõlmab vähemalt uutele programmidele ülemineku aastaid ja seabesiplaanile kõigepealt need metoodilised juhendid, mis käsitlevad tööd uute programmide ja õpikute järgi.

Pidades õpetajate rahulolematust pedagoogilise ja metoodilise kirjanduse vähesuse üle õigustatuks, tuleb teiselt poolt siiski märkida ka olemasoleva ebarahuldavat kasutamist. Ka edaspidi pole võimalik ega otstarbekohane kõikvajalikke pedagoogika-, psühholoogia- ja metoodika-alaseid töid kohapeal koostada või eestikeelses tõlkes välja anda. Venekeelset pedagoogilist kirjandust, sealhulgas perioodikat, on võimalik märksa ulatuslikumalt kasutada. Vähe kasutatakse veel üleliiduliste väljaannete ettetellimist raamatukaupluste kaudu.

Peale võimaluste on tähtis (kui mitte tähtsaim) õpetaja tahe ennast täiendada, selleks kõigepealt olemasolevaidki võimalusi ära kasutades. On, muide, ilmnenuid fakte, et mõned õpetajad pole tuttavad isegi programmi seletus-

kirja või muu otsese juhendmaterjaliga. Jättes kõrvale need äärmuslikud näited, peab siiski märkama üht tendentsi, mis võib edaspidi häirivamaks muutuda. Tinglikult võiks seda nimetada "käärideks" pedagoogikateaduse ja õpetajaskonna vahel. Teaduse saavutustele on vastuvõtlikum see, kes minimaalselgi määral on teadusliku problemaatika ja uurimismetoditega isiklikult kokku puutunud, mingisugusel määral teadusliku uurimistööga tegelnud. Teatudki hulk selliseid pedagooge (näiteks esialgu 1-2 igas keskkoolis) kujuneksid omamoodi tugipunktideks teaduse ja pedagoogilise praktika vahendamisel. Sellise kaadri kasvatamine eeldab õpetajatega töö uut vormi, mis Eesti NSV-s on Tartu Riikliku Ülikooli algatusel ja koostöös Haridusministeeriumi ning õpetajate Täiendusinstituudiga tekkinud - nn. pedagoogilise uurimistöö kursused.

Esimene uurimistöö kursus alustas TRÜ pedagoogika ja metoodika kateedri juhtimisel tööd 1964. aastal 65 osavõtjaga, kellest kursuse lõpetas 48. 1966. aastal korraldatud teaduslik-pedagoogilisel konverentsil esines oma uurimistulemustega 25 kursuslast. Samast grupist jätkab uurimistööd (nn. pedagoogika teooria kursusel) rohkem kui pool esialgset koosseisust.

Teine kursus alustas tööd 1966. aastal 100 osavõtjaga jällegi TRÜ juures. Kokkuvõttev teaduslik-pedagoogiline konverents korraldatakse 1969. aastal. Üks nendest kursustest osavõtjaist on juba kaitsnud väitekirja, mitmed valmistuvad selleks, olles aspirantuuris TRÜ juures.

1967. aastal alustas tööd kolmas rühm Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi ja neljas rühm Tallinna Pedagoogilise Instituudi juures.

Väga teretulnud on mittestatsionaarse psühholoogiaosakonna avamine Tartu Riikliku Ülikooli juures, kuhu 1967. aastal vastu võeti esimene rühm sotsiaal- ja pedagoogilise psühholoogia alal.

Tuleb ilmselt ebaloomulikuks pidada, et kaasaegses keskkoolis, mille teaduslik sisu on küllalt nõudlik, ei tööta õpetajatena teaduste kandidaate. Kindlasti vajaks revidee-

rimist praegune vähestimuleeriv lisatasu. Et õpetajate (eriti algkooliõpetajatele) operatiivselt metoodilisi nõuandeid anda uute programmide järgi töötamiseks, on Haridusministeerium pöördunud ettepanekuga Raadio- ja Televisiooni Komitee poole eraldada teatud hulk ultralühilaine programmi saateaga perioodiliste saadete korraldamiseks õpetajaile.

Õpetaja vastutusrikas ning ühiskonnale väga vajalik töö, mis pealegi on küllalt rahutu ja vaimse pinge rikas, eeldab ka ühiskonna hoolitsust õpetaja eest. Õpetaja korteriolud ja muud heaoluküsimused peaksid kohalike nõukogude poolt leidma senisest hoolikamat tähelepanu.

Vabariigi paljude õpetajate tööd on hinnatud kõrgelt nende aunimetuste ja autasude andmisega. 1961. aastast alates on Eesti NSV teenelise õpetaja aunimetus antud 99-le ENSV Haridusministeeriumi süsteemis töötavale pedagoogile, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri 359-le pedagoogile; 932 õpetajat on saanud rinnamärgi "Haridustöö eesrindlane" ja 1509 töötajat Eesti NSV Haridusministeeriumi ja Haridusala, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Vabariikliku Komitee aukirja. Õpetaja ühiskondlikku prestiiži aitab tugevasti tõsta iga-aastane õpetajate päeva üldrahvalik tähistamine.

Töö õpetajatega nende kvalifikatsiooni tõstmisel ja metoodilisel abistamisel lasub eelkõige Vabariiklikul Õpetajate Täiendusinstituudil. Alljärgnevalt esitatakse täiendavalt rida andmeid VÕT-i töös mõningate külgede kohta (täienduskursuste korraldamisest kõneldi eespool).

VÕT-i juures töötab alaline pedagoogiline näitus rohkem kui 20000 eksponaadiga.

Filmoteegis oli 1961. aastal 60 õppefilmi kokku 1088 koopiaga, 1968. aastaks on see kasvanud 471-le 9100 koopiaga. Nende hulgas on ka 10 Haridusministeeriumi tellimisel vabariigis valmistatud õppefilmi. 1961. aastal oli filmoteegi kasutajatena registreeritud 59, 1968. aasta alguseks 457 kooli. Filmoteegil on filiaalid Tartus, Võrus, Kingisepas, Kohtla-Järvel. 1966/67. õppeaastal laenutati koos filiaalidega õppefilme 14299-1 korral.

Aastail 1961-1968 on VÕT-is ette valmistatud 1951 kitsasfilmidemonstraatorit. Instituudi kaasabil on koolide juures organiseeritud 331 kooli- ja pioneerikino.

Instituudi fonoteek sisaldab umbes 200 km helilinti ja 900 heliplaati ligikaudu 2500 mitmesuguse palaga. 1961-1968 on koolidele täidetud 1146 lindistamistellimust.

Siinkohal tuleb tähelepanu juhtida sellele, et ENSV Haridusministeeriumiga sõlmitud lepingu kohaselt lindistab ka Tartu Riiklik Ülikool koolidele tasuta mitmesugust keelelist materjali.

Täiendusinstituudi raamatukogus on 50000 raamatut (neist 5000 arhiivfondis), samuti ulatuslik kogu perioodikat.

VÕT-i korraldamisel toimuvad mitmesugused telesaated. Telekooli saateid (kommenteeritud õppefilm) on antud järgmiselt.

	Filmisaateid		Filmide arv
	hommikuti	õhtuti	
1965/66. õ.-a.	85	-	127
1966/67. õ.-a.	150	35	181
1967/68. õ.-a.	151	109	179
kokku	<u>386</u>	<u>144</u>	487
	530		

Studiosaateid anti 1965/66 - 4, 1966/67 - 13, 1967/68 - 28. On antud ka mõningaid teletunde, saateid lastevanematele jm. Studiosaadete märgatavaks laiendamiseks on Raadio- ja Televisiooni Komiteel praegu võimalused veel piiratud.

Andmeid kapitaalehituse kohta

Koolide ehitamine. Alates Suure Isamaasõja lõpust kuni 1967. aastani (k.a.) iseloomustavad koolide ehitamist järgmised arvud: taastati 144 koolihoonet 12060 õpilasele, ehitati 164 uut koolihoonet 84985 õpilasele ning soetati klassiruumide juurdeehitamise teel 117 koolile 23588 õpilaskohta, sealhulgas aastail 1960-1967 ehitati 99 uut kooli 59205 õpilasele ja tehti juurdeehitusi 108 koolile, saades 22074 õpilaskohta. 1968.a. on plaanis ehitada 4 uut koolihoonet 2536 õpilasele ja teha 16 koolile juurdeehitusi 4040 õpilaskoha saamiseks. Aastail 1969-1970 nähakse ette 10 koolimaja ehitamine (10576 õpilasele) ja juurdeehitused 16 kooli juures (6470 õpilasele).

Suuremat tähelepanu on viimastel aastatel hakatud pöörata spordibaaside ehitamisele. Vabariigi valitsusele esitatud eelnõus taotletakse 47 võimla, 20 ujula, 11 lasketiiru ja 38 spordiväljaku ehitamist. Et eriti maal asuvad spordiehitised teenindavad ka täiskasvanud elanikkonda, soovitatakse linnade ja rajoonide täitevkomiteedel spordiehitiste rajamisele ja varustamisele laialdaselt kaasa tömmata tööstusettevõtteid, sovhoose ja kolhoose, koondise "Besti Põllumajandustehnika" rajoonikoondisi (mulla- ja kuivendus-töödel) ning teedevalitsusi (radade katete rajamisel). Tähtis on organiseerida ka lastevanemate ning õpilaste ühiskondlikku abi.

Lasteasutuste ehitamine. Aastail 1960/67 ehitati vabariigis tsentraliseeritud kapitaalvahutuste arvel uusi lastepäevakodusid 17700 mudilasele. Käesoleva aasta jooksul tuleb eksploatatsiooni anda 27 lastepäevakodu 4325 kohaga; viisaastaku lõpuni ehitatakse veel 7890 lastepäevakodukohta. Peale selle ehitatakse tsentraliseerimata vahendite arvel lasteasutusi teiste süsteemide poolt.

Õpetajate elamute ja kooliinternaatide ehitamine. Maa-õpetajate korteritingimused ei ole veel kaugeltki rahuldavad. Seniseid puudusi ei saa, mõistagi, lahendada veel mõne lähema aasta jooksul, kuid elamuehituse ulatus laieneb märksa. Kui aastail 1960-1967 ehitati 36 õpetajate elamut 234 korteriga, siis ainuüksi 1968.a. tuleb ekspluatatsiooni anda 12 elamut 108 korteriga ja aastail 1969-1970 juba 49 elamut 342 korteriga.

Aastail 1960-1967 on ehitatud 38 kooliinternaati 9700 kohaga. Tänavu valmib Tartu I Eriinternaatkooli ühiselamu 220 kohaga, Kullamaa 8-klassilise kooli internaat 50 kohaga ja Metsapöole 8-klassilise kooli 30 kohaga internaat. Aastail 1969-1970 on plaanis ehitada 7 internaati 790 kohaga.

Kapitaalehituse plaanide täitmine on veel täiesti ebarahuldav. Kahe kongressi vahelisel perioodil täideti ainult 1963. ja 1964. aastal koolihoonete ja lasteasutuste ehitamise plaan. Ehitusorganisatsioonid ei arvesta vajadust anda haridusalased ehitusobjektid käiku 1. septembriks; halvasti valmistatakse tööks talvetingimustes ja jäädakse seetõttu kroonilisse ajapuudusse. Haridusorganite ja koolide ülesandeks on tõsta nõudlikkust ja tugevdada kontrolli ehitusplaanide täitmise suhtes ning abistada ehitusorganisatsioone tööjõu hankimisel.

Kolhooside ja sovhooside osa haridusobjektide ehitamisel on senini olnud äärmiselt tagasihoidlik: ainult Paide rajooni "Estonia" kolhoos ehitas 1964. aastal Retlasse 240 õpilaskohaga koolihoone ning viimistlusjärgus on Pärnu rajooni Lenini nim. kolhoosi poolt ehitatav 240 kohaga kool Uulusse. 1970. aastaks on kolhoosid ja sovhoosid andnud lubaduse ehitada 4 koolihoonet 1500-le õpilasele. Harju rajooni "Nõukogude Põllumehe" ja "Oktoobri Võidu" kolhoos ehitavad Arukülla 320 õpilaskohaga uue koolihoone, S.M. Kirovi nimeline kalurikolhoos ehitab Viimsisse 600 kohaga koolimaja. 240 kohaga koolimaja ehitab Jõgeva rajooni Laiuse kolhoos, Kohtla-Järve rajooni kolhoosid ehitavad 340 õpilaskohaga koolimaja Mäetagusele. Ümbruskonna kolhoosid teevad Mustla Keskkoolile 428 õpilaskohaga juurdeehituse. Rida kolhoose kavatseb rajada spordiehitisi (võimlad Kärkla Keskkoolile).

kooli, Aravete 8-kl. Kooli, Põlgaate 8-kl. Kooli, Tsirgulinna Keskkooli, Avinurme 8-kl. Kooli juures); "Avangardi" ja "Kungla" kolhoos ehitavad Lähte Keskkoolile siseujula. Kolhooside vahendite arvel on kavas ehitada õpetajate elamud Sausti ja Vaimastvere 8-kl. koolide ning Nuija Keskkooli juurde, peale selle võtavad kolhoosid osa Suure-Jaani Keskkooli ja Suislepa 8-kl. Kooli õpetajate elamu ehitamisest. Kolhoosidel on plaanis 1970. aastaks ehitada 22 lastepäevakodu 1880 kohaga. Kavatsuste realiseerimine oleks koolide ja lasteasutuste materiaalse baasi tugevdamisel kaalukaks panuseks, kuid võrreldes teiste liiduvabariikidega jätab see siiski veel soovida.

ИНФОРМАЦИОННЫЙ МАТЕРИАЛ ДЛЯ ДЕЛЕГАТОВ
СЪЕЗДА УЧИТЕЛЕЙ ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке

Министерство просвещения Эстонской ССР
Таллин, Тынисмяги, II

Toimetaja H. Reinop

Trükkida antud 16. V 1968. Paber 60x84/16.
Trükipaber nr. 2 - Kohila Paberivabrik
Trükipoognaid 5. Trükiarv 1000.
MB-04796. Tellimuse nr. 1351. Trükikida
"Signaal" (Rotaprint), Tallinn, Maakri 28.
Tasuta

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00774053 5